

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

ABONAMENTUL :

În România un an 10 lei
„ „ „ „ „ „ „ „ 6 „
În toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ „ „ „ „ 7 „

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMAR :

25 Bani

DIRECTOR :

C. RĂDULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

No. 22.

DUMINICĂ 8 MARTIE 1909

SUMARUL :

NOUȚĂȚI :

Sumi Myakawa (Tokio) despre Viața femeilor în Japonia.—Teatrul Național, „Văduva“ de Renato Simoni.

POLITICĂ :

C. RĂDULESCU-MOTRU. *Avem un guvern socialist?*

A. D. DAMIANOFF. *Liga veterinară și uniune vamală între România, Bulgaria și Serbia.*

CESTIUNI SOCIALE :

DR. I. SIMIONESCU. *Nedreptăți sociale.*

D. DRĂGHICESCU. *Opera și teoriile d-lui Scipio Sighele.*

CRITICĂ LITERARĂ :

IL. CHENDI. *Delavrancea, „Apus de soare“.*

LITERATURĂ :

LIA HÂRSU. *De ce?...*

V. M. GARȘIN. *Un roman foarte scurt.*

NOUȚĂȚI

Sumi Myakawa (Tokio) despre Viața femeilor în Japonia

Reproducem după *Les Documents du progrès* interesantul articol semnat de Sumi Myakawa, cuprinzând prețioase lămuriri asupra vieții casnice, educației femeilor și obiceiurilor familiale în Japonia.

Indată după eșirea lor din școală aproape toate fetele japoneze se mărită. Soția trăește cu părinții soțului său, când acesta este fiul mai mare al familiei. Credință împăratului și țării noastre și supunere fiiască acestea sunt cele două principii în cari băieții și fetele sunt cu îngrijire crescuți, atât la școală cât și acasă, atât la cei bogați ca și la cei săraci. Fiul și soția sa se ocupă astfel de părinții bătrâni cu un mare zel; pentru ca să le asigure liniștea căminului, tinerii trebuiesc să fie prudenți și rezervați în vorbele și raporturile lor și să aibă întotdeauna răbdare și respect pentru sentimentele și prejudecățile altora, pentru ca să nu-i jignească.

Noi avem în Japonia un proverb: «Lăsați adierea vântului de primăvară să sufle în casă.» Pentru ca să realizeze acest

ideal, o femeie trebuie să fie înțeleaptă, plină de simțire, recunoscătoare, gîngășă și supusă. În contra acelor cari cred că nu trebuiesc instruite femeile, eu cred că sunt mai ales ele, cari au cel mai mult nevoie de educațiune, viața lor cerând atîta stăpînire de sine însuși și atîta abnegațiune. Nu e așa de ușor ca să trăești cu socrii, ca și cum ai fi acasă; se poate totuși și aici să existe fericire: copiii, martori ai răbdării nobile a mamei lor, văzînd-o sacrificîndu-se pentru fericirea altora, înțeleg că și ei trebuiesc la rîndul lor să-i imiteze exemplul.

În acest fel de a trăi stă cea mai importantă deosebire între civilizațiunea feminină a Orientului și Occidentului.

Avantagiile moravurilor europenești și a căminurilor independente se văd dela prima privire. E așa de ușor de trăit, de făcut ceia ce corespunde gustului tău, e ușor să-ți transporti căminul în orice colț al pămîntului, să colonizezi. Lucrezi, cauți să câștigi bani, pentru ca să-ți creezi un cămin propriu. Eu însumi am încercat să trăiesc în felul europeanesc, dar după cîteva ani am ajuns la convingerea că n'ăș mai vrea să continuu a trăi astfel; în căminul tău e prea mult individualism, prea mult egoism. Mă tem că voi Europeanii, să nu perdeți respectul datorit bătrînilor părinți, să nu se slăbească legăturile voastre de familie. Săracul nu poate să-și economisească ceva bani, în timpul vieții sale de muncă și trebuie, ajuns bătrîn, să intre într'un ospiciu. În Japonia nu sunt ospicii și nici nu e nevoie, căci chiar copiii cei mai săraci, sunt mândri să îngrijească de părinții lor. Dacă nu sunt copiii, rudele se unesc, își împărțesc cheltuelile și au grijă de bătrîni lor, nevoind ca aceștia să primească pomână.

Un menaj japonez din pătura inferioară, are cam următorul buget de venituri: bărbatul câștigă 25 franci pe săptămână, bunicul 6,25 fr., ocupându-se cu grădînăria, bunica 6,25 fr. ocupându-se cu spălătul; astfel cînd mai este încă un copil tînăr, bărbat, femeie, soari și copil pot să trăiască din aceste câștiguri.

Recunosc că este adesea greu, în casa japoneză, să arăți față de sentimentele altuia, tot respectul necesar; datoria de a ne ocupa de bătrîni noștri părinți ne împiedică să ne stabilim în streinătate; noi sperăm mult de asemeni și dela sprijinul rudelor noastre; suntem prea puțin independenți; însă moravurile noastre dezvoltă spiritul de sacrificiu și de stăpînire de sine însuși. În casa japoneză se are totdeauna în vedere mai întai bătrîni părinți; iubirea femeii și a bărbatului nu vine decît în al doilea rînd; oricît de importantă ar fi pentru ei, o sacrifică iubirii de su. Chiar cînd părinții soției locuiesc în aceeași casă cu dînsa, ea trebuie totuși să arate un mai mare respect părinților soțului ei.

Din copilărie, mama își învală fiii să-și stăpînească mișcărilor emotive. Dacă o feliță are un temperament viu, e dojenită de mama ei, care îi spune: «Zburdalnico, dacă nu-ți

stăpânești temperamentul n'o să ai un cămin liniștit. Eu nu sunt mulțumită de tine, și cum o să poți tu să mulțumești pe alții?»

Suntem mai bine crescuți, și ne stăpânim mai bine sentimentele, și această stăpânire de sine, permite poporului nostru să suporte așa de vitejește lipsurile, foamea, setea, soarta nenorocită și chiar să înfrunte moartea. Când femeile își arată tristețea lor față de alte persoane, ele își dezonoarează bărbatul, după ideile noastre, fiindcă dau astfel dovadă de o lipsă de stăpânire de sine-insuși.

Având în vedere care este acum problema educației feminine, nu trebuie să uităm nici obiceiurile țării noastre, și să creștem fetele în armonie cu aceste obiceiuri. Acum douăzeci de ani, în Japonia, se făcea o mare greșală. Se cerea atunci educația fetelor după felul celor din Occident; fetele au fost trimise la școală și li s'au predat materiile obișnuite ale învățământului, între cari și o limbă europeană. Când, puțin după aceea, ele s'au măritat, știau toate cele învățate, dar nu știau să coase și nici nu cunoșteau trebuințele gospodăriei. Ele nu erau nici răbdătoare, nu știau să și conducă convenabil casa, și nici să se ocupe cum trebuie de socrii lor. Astfel luă naștere un puternic curent contra educației moderne a fetelor, și școli cari numărau la început 500 eleve, în curând n'avură mai multe de 70.

Din fericire, veni din nou un timp când se recunosc nevoia educației feminine; însă trebuiau introduse în învățământ, cunoștințele indispensabile în conducerea unei gospodării. Școli de adulte și școli normale de institutoare fură create de către guvern în toate districtele, împreună cu o școală normală pentru profesorele cursului secundar, la Tokio. Simpatia publicului pentru educația fetelor este acum generală; ele încep a fi trimise din nou la școlile secundare; educația temeinică în Japonia a prins o nouă viață, evitând cu toate acestea a cădea în greșelile de altă dată; scopul ei este de a forma pricepute tovarășe a bărbatului și mame perfecte.

Pentru că să-și îndeplinescă toate aceste îndatoriri, o fată trebuie să aibe anumite noțiuni de literatură, de istorie, de geografie și de științe naturale, dar mai ales ea trebuie să fie în curent cu eticheta japoneză. Ea trebuie să mai aibă, pe deasupra, toate cunoștințele necesare conducerii unei gospodării, și să știe în deosebi să coase, căci în Japonia vestimintele sunt încă făcute și spălate în interiorul casei. Aceasta e principala ocupație a unei mame de familie; căci ea nu are numai să-și facă hainele ei, ci și pe acele ale copiilor și bărbatului.

Cusutul și croiala, sunt deci de o foarte mare importanță pentru o fată, și aceasta din cauza sărăciei țării noastre, unde economia se impune pretutindeni.

Scopul hotărât de Japonia educației feminine, de a face din fetele tinere soții și mame bune, poate să pară meschin; sperăm cu toate acestea că o să fie menținut, chiar dezvoltându-se învățământul. M'am dus în Europa, în Anglia, ca să văd căminul vostru. Am găsit acolo multe lucruri frumoase, am văzut că femeile europene își țin casa în bună rânduială, și dau bărbatului lor bucuria și puterea pentru lucrări nouă... Inșă virtuțile femeiești, propriu zise, nu au, ca să zic așa, aproape de loc templuri, în timp ce în Japonia ele sunt așa de înfloritoare!

Astfel eu cred că, făcând cea mai bună primire importanțelor europene în domeniul civilizației, nu e nimic mai justificat decât mândria, decât încăpățănarea noastră, de a voi să păstrăm tradițiunile noastre în câteva părți, cum spre exemplu în educația femeilor japoneze.

SUMI MIKAWA.

* * *

Teatrul Național, „Văduva“ de Renato Simoni.

Unii dintre autorii dramatici italieni cultivă de preferință aceea ce ei numesc «la commedia psicologica» și care constă în tratarea unor probleme sufletești mai fine, mai complicate decât obiceiurile subiecte ale dramei pasionale cu conflicte violente.

Astfel găsim în teatrul italianesc contemporan piese ca I. Diritti dell'anima a lui Giacosa, Tragedie dell'anima a lui Bracco și această La Vedova a lui Renato Simoni, piese bazate pe conflicte sentimentale intime și delicate, cum se întâlnesc adesea în societatea modernă și care dovedesc la acești dramaturgi multă pătrundere psihologică. Dar asemenea piese pentru a fi înțelese și acceptate de public trebuie interpretate cu toată finețea și delicatețea ce o reclamă cuprinsul lor. Altfel publicul nu le pricepe și rămâne neemoționat la reprezentarea lor. Așa s'a întâmplat Lunea trecută la Teatrul Național, la reprezentarea Văduvei lui Simoni, tradusă în românește de dl Alexandrescu Dorna.

«In casa bătrânilor Alessandro și Adelaida, într'un îndepărtat orașel al provinciei italiene Veneto, e așteptată Maddalena, tână văduvă a unicului fiu al celor doi bătrâni. Fiul acesta se însurase în potriva voinței părinților, cari, timp de câțiva ani după însurătoare, nu mai voise să știe de el. Amândoi urăse pe Maddalena, ca pe aceea care le răpise copilul.

După dorința exprimată de acesta pe patul morții, bătrânii se resemnează a primi în casa lor pe tână văduvă, rămasă fără nici un sprijin, și o primesc, bătrânul rece, bătrâna cu ură.

Maddalena însă, cuminte și înțeleaptă, tânără și frumoasă, îmblânzește pe bătrân dar nu poate face nimic contra urei bătrânei mume. O explicație între cei trei, la sfârșitul primului act, lămurește situația: Maddalena rămâne în casă: bătrânul își zice că poate va ajunge să o iubească; bătrâna o lasă stăpână, ea care n'a vrut și nu vrea să-și împartă cu nimeni amintirea băiatului ei mort.

Peste trei ani, în actul al doilea, casa bătrânească e invioată de tinerețea și veselia ce adusese cu dansa Maddalena. Bătrânii prieteni ai casei, ca și stăpânul ei, sunt robiți de farmecul tinerei femei. Bătrâna mumă, singură, a rămas aceeași.

O bătrână floară Clementina, destăinuște un început de simpatie născută între văduvă și un tânăr inginer, Piero. Știrea cade ca un trăsnet: bătrânul Alessandro, în sufletul căruia tână noră a trezit o întreagă tinerețe de sentimente, e doborât și se explică cu Maddalena, pe când bătrâna mumă jubilează. Insultată aproape, Maddalena mărturisește bătrânului iubirea pentru Piero, ea căreia nimeni nu-i mai amintise atâția ani de bărbatul ei, ea care slujise numai de a întineri și înveseli atâtea suflete bătrâne și se hotărăște să plece, «către viață, către fericire, fără remușcări.»

În actul al treilea, Maddalena pleacă. Cei doi bătrâni rămân iar singuri, Alessandro cu decepția unui vis de primăvară pierdută la începutul iernei vieții lui. Adelaida cu drepturile ei de mamă recăștigate, dreptul de a plânge singură, de a iubi ea singură, de a-și aminti numai ea de copilul ei.»

Artiștii noștri cari au interpretat piesa — D-na Romanescu în Adelaida, D-nul Sturza în Alessandro și D-na Ionașcu în Maddalena — au fost departe de a simți rolurile lor și de a le redă cum le-a înțeles autorul (o excepție a făcut D-na Romanescu în scena din urmă a ultimului act.) De aceea publicul a rămas absolut rece sau s'a mulțumit să se amuzeze la glumele răutăcioase ale Clementinei (D-na Ciucurescu) — ceea ce e un simplu episod în piesă. Din zbuciumarea sufletească a lui Alessandro, din regretul lui pentru visul pierdut — când o vede plecând pe Maddalena și remușcarea de pe urmă în scena cu Adelaida. D-l Sturza nu ne-a făcut să simțim nimic. I-a lipsit complet căldura și duioșia ce se cere unui asemenea rol. D-na Romanescu, cum spuneam mai sus, a fost bine numai la sfârșitul act. III. Incolo a jucat convențional. D-na Ionașcu, nu are nici forța dramatică, nici căldura, nici vocea necesară rolului Maddalenei. A jucat bine doar în actul al II-lea, partea unde Maddalena e o «Văduvioară veselă...»

E. P.

P O L I T I C A

AVEM UN GUVERN SOCIALIST?

În mai toate țările din apusul Europei lupta dintre partidele politice actuale este venită în urma luptei dintre diferitele partide ce s'au format în sânul bisericii creștine, și aceasta explică multe din obiceiurile pe care le întâlnim astăzi în luptele politice. În lupta dintre sectele religioase, programul adversarului nu se discută, nici măcar se cearcă a se cunoaște, ci se condamnă în bloc, ca un ceva criminal: programul adversarului este o erezie care trebuie distrusă. Și la o erezie nu se face deosebirea între formă și conținut. Cuvântul este tot așa de eretic ca și ideea. Se schimbă cuvântul și se păstrează ideea, ori se schimbă ideea, și se păstrează cuvântul, ori se schimbă amândouă împreună, în toate cazurile pentru sectarul religios lucrul este indiferent; câtă vreme adversarul nu capitulează, nu se botează în credința admisă, el este un condamnat. Pot adversarii să nu se deosebească între ei decât prin afirmări de mică importanță, ori chiar fără importanță, aceasta nu schimbă situația întru nimic. Sectarul religios este în măsură să-șiucidă adversarul său numai din cauză că acesta admite un *cu* în loc de *și* în dogma credinței sale. Judecata sectarului religios este cu deosebire atentă la schimbarea de formă, fiindcă aceasta este mai vizibilă. Un om dibaci, care știe să-și îmbrace gândurile sale eretice în cuvinte vechi, trece mai ușor neobservat, decât un altul, naiv, care leapădă cu ideea și cuvântul...

Toate acestea sunt lucruri cunoscute, cari n'aveau nevoie să fie amintite, mai ales acum când lupta între sectele religioase a dispărut, aproape peste tot locul în Europa. Așa este, lupta dintre sectele religioase a dispărut dar mentalitatea sectarului a rămas în luptele cari au venit în urmă... În luptele politice, de astăzi, trăiește mai departe mentalitatea sectarului religios de altă dată. Programul s'a schimbat, dar fanatismul a rămas același. În Franța, bunioară în patimile politice actuale sunt lesne de recunoscut patimile cari separau odinioară pe catolici de protestanți. De asemenea, în toate celelalte țări cu cultură, lupta dintre partidele politice este în mare parte o continuare a luptei religioase.

La noi în țară n'am avut secte religioase, și prin urmare n'am avut fanatismul religios; în schimb, din nenorocire am avut fanatismul crud, adică fanatismul nejustificat prin motive ideale. Cearta dintre competitorii la tron și dintre clientelele acestora a fost tot așa de dârjă ca și certele din Apus, cu deosebire că la noi cearta eră mai personală. Singură influența bizantinismului a pus și în luptele noastre din trecut o ușoară urmă de formalism, care făcea să se acopere ceva din brutalitatea preă sângeroasă a personalităților. Grație acestui bizantinism, când s'a omorât la noi lumea, s'a omorât după oarecare forme...

Acum, în lupta dintre partidele politice, obiceiurile strămoșești trăiesc mai departe, cu adaosul însă a obiceiurilor pe care le-am putut învăța din Apus. Nu degeaba citim gazete scrise în limbi străine!

* * *

În ceea ce privește politica din apusul Europei, influența trecutului se resimte mai ales în lupta dintre partidele burgheze și socialiști. În această luptă, principiile abstracte politice joacă un rol secundar; încordarea voinței și înfruntarea riscului sunt date aproape exclusiv de pulsul emotivității religioase. În imensa lor majoritate, proletarii cari constituiesc forța partidului socialist, nu sunt socialiști din cauza convingerii lor teoretice, ci din cauza sugestiei pe care o exercită asupra lor credința într'o lume viitoare mai bună și mai fericită, — lume promisă de formula socialistă. Proletarul își urmărește realizarea dreptului său la fericire, în potriva tuturor acelor cari i se pun în cale astăzi. Dreptul la fericire! Cine a hărăzit oare acest drept fiecărui om, prin urmare și proletarului, dacă nu ideea divinității juste și bune? Dreptul la fericire isvorăște dintr'un sentiment religios, și nu se poate urmări decât tot cu sprijinul sentimentelor de natură religioasă. Dacă s'ar înlocui credința într'o lume mai bună și mai fericită cu o convingere precisă rațională, forța socialismului s'ar risipi în câți-va ani. Dreptatea cauzei socialiste stă scrisă însă mai mult în inima decât în rațiunea proletarului. Acest adevăr este, de altminteri, de multă vreme recunoscut de teoreticienii socialismului¹⁾ și el explică caracterul luptei dintre burghezi și socialiști. Dacă socialismul n'ar trezi credința proletarilor într'o fericire viitoare, și s'ar mulțumi cu propagarea ideilor teoretice, partizanii lui n'ar fi mai numeroși ca partizanii unui sistem de filosofie oare-care, cum ar fi, bunăoară, a sistemului pozitivist. Dar ideile teoretice în mișcarea socialistă sunt pe al doilea plan, forța socialismului stă în credința pe care el o întreține în sufletul proletarilor, credința că există o fericire la care aceștia au dreptul, și la care ei ar ajunge ușor, dacă nu le-ar stă în cale infamii de burghezi.

* * *

Trebuește dar bine deosebit între cele două elemente care susțin mișcarea socialistă.

Ideile socialiste sunt discutabile, deși în multe privinți ele constituiesc un regres în știința economiei politice; dar *credința* în fericire nu este discutabilă, fiindcă ea ese din sfera rațiunii. Valoarea ideilor socialiste se va vedea în urma experimentării ce se va face cu ele; unele vor trăi mai departe, altele vor muri, întocmai cum s'a întâmplat cu celelalte idei produse de creierul omenesc; valoarea credinței însă va fi aceeași ori-care ar fi soarta ideilor socialiste! N'a început să creadă proletarul într'o fericire viitoare numai dela ivirea socialismului marxist, ci el a crezut în această fericire și mai înainte, și va mai crede încă și după ce mișcarea socialistă va dispărea....

Este netăgăduit meritul propagandei socialiste care a reușit a aservi ideilor socialiste această credință isvorâtă din sentimentul profund religios al sufletului mulțimei. Pe când partidele burgheze susțin pe reprezentanții oficiali ai religiei, dându-le acestora onoruri și salarii, partidul socialist profită de însăși sentimentul cel mai puternic și mai sugestiv pe care îl deșteaptă

¹⁾ Werner-Sombart, Sozialismus und soziale Bewegung, 5-te Auflage, pag. 22 și urm.

religiunea, anume de credința în fericirea viitoare. Burgezii se mulțumesc cu coaja, miezul îl au socialiștii. Din credința în fericirea viitoare isvorăsc: entuziasmul, abnegația și sacrificiul partizanilor; iar din ideile socialiste isvorăsc flecăriile și planurile de reformă pe care le pun înaintea gânditorii partidului... Cât timp partidele burgeze nu vor da un ideal care să se împace cu cerințele religioase ale sufletului mulțimei, atât timp propaganda socialistă, bazată pe lupta de clase, va înregistra numai succese...

* * *

Și acum să venim la țara noastră.

Zilele trecute d. N. Filipescu a interpellat guvernul asupra tendințelor sale socialiste și a căutat să dovedească această afirmare prin legile votate de parlament în timpul din urmă. Guvernului însă i-a fost ușor să se aparea chiar să întoarcă acuzarea și să arate că însăși partidul interpellatorului a făcut socialism. Și guvernul are perfectă dreptate. Nu s'a votat nici o lege socialistă, și nici nu se va vota, pe câtă vreme în sânul partidului guvernamental reprezentanții socialismului vor fi luați dintre proprietarii latifundiari și dintre administratorii de fonduri dotale.

Dar propaganda socialistă are și o altă față, aceea de care am vorbit, care nu se vede, și care este cea mai importantă. Sub ridicolele proiecte de reformă, se află serioasa ațâțare a unei clase în contra alteia. Asupra acesteia, din nenorocire, nu a insistat în destul d. N. Filipescu.

Oamenii guvernului actual nu votează legi socialiste, fără îndoială, și nici nu vor vota ei vre-odată o lege pe care un socialist serios să o aprobe, dar în schimb, acești oameni fac tot posibilul ca să acrediteze versivnea, că ei vor din toată inima binele sărăcimii, însă sunt oprți dela o asemenea faptă de dușmanii neamului! Dacă n'ar fi infama opoziție care împedică bunele intențiuni ale guvernului, ar curge laptele și mierea...

În aceasta stă socialismul guvernului actual iar nu în legile votate. Un guvern, reprezentant cinstit al unui partid burgez, s'ar abține de a trezi în conștiința sărăcimii aspirațiuni pe care el știe că nu le poate realiza. O asemenea tactică o pot urma socialiștii, nu însă burgezii. Oamenii guvernului actual dacă nu dau nimic real, sunt în schimb foarte generoși în promisiuni. Ei sărmanii! ar fi gata să-și împartă cu poporul propriile lor averi moștenite, dacă n'ar fi vrăjmașii neamului, acea infamă opoziție, care îi obligă cu de-a sila să-și păstreze averile, ba chiar să le mai și sporească.

Asupra acestor lucruri trebuie să insiste d. Filipescu, căci atunci dovezile nu i-ar fi lipsit. Ar fi putut cită în parlament circulări, prin care unii miniștri sfătuiesc pe cetățeni să nu se supue legilor în vigoare, fiindcă ele au fost făcute de alții, adică natural de dușmanii neamului; ar fi putut pune în adevărata sa lumină rolul pe care îl au unii funcționari publici, cari în momentele când sunt obligați să ia o măsură în contra sărăcimii își iau înfățișarea de victime constrânse să procedeze din datorie profesională, lăsând a se înțelege că ei, dacă ar fi să procedeze după inima lor ar lua

partea săracului; ar fi putut apoi d-l Filipescu să lămurască mai bine rolul literaturii pe care dândul a botezat-o ca socialistă, și pe care o știm subvenționată de guvern. Rolul acestei literaturi nu este să propage idei socialiste, nu; ci este acela de a menține starea de ațâțare a spiritelor, și a pregăti ura celui de jos contra celui de sus.

Din acest rol nu rezultă cătuși de puțin un profit pentru concepția teoretică a socialismului, dar rezultă un profit real pentru patronii acestei literaturi, căci ei sunt arătați ca mandatarii indispensabili cari vor aduce fericirea poporului. Fericirea poporului nu va veni nici odată, bine înțeles,—în așteptarea ei însă, mandatarii își împart fericirea ce-o poate da bugetul statului.

Între socialiștii din apusul Europei și socialiștii pe care crede d. N. Filipescu că i-a găsit la noi, nu există, prin urmare, de cât o asemănare îndepărtată și anume că și unii și alții fac apel la fondul atavic al sufletului mulțimei, din care decurge lupta de clase; dar atâta este asemănarea; în colo sunt numai diferențe. Ar fi bine ca pe viitor să înceteze o asemenea confuziune.

C. RĂDULESCU-MOTRU.

LIGĂ VETERINARĂ ȘI UNIUNE VAMALĂ

INTRE

ROMÂNIA, SERBIA ȘI BULGARIA

Dificultățile ce întâmpină România la încheierea unei convențiuni de comerț cu Austro-Ungaria de o parte și denunțarea tratatului Austro-Sârb pe de altă parte, trebuie să ne pună pe gânduri și să ne întrebăm dacă n'a venit timpul ca România, Serbia și Bulgaria să formeze o ligă pentru apărarea intereselor veterinare și să înjghebeze cât de curând o uniune vamală.

Dar care este cauza stărei actuale de lucruri?

Între cât privește România, se știe că raporturile comerciale cu monarhia vecină, sunt reglementate de o convențiune provizorie, bazată pe clauza națiunii celei mai favorizate, care se poate denunța orcând; iar denunțarea intră în vigoare la un an de zile dela data comunicării oficiale.

Atât Austro-Ungaria cât și România nu se puteau mulțumi cu o astfel de convențiune. Prinținsa nu se garantează nici interesele economice specifice austro-ungare, nici acelea ale României.... Din această cauză, ambele țări trebuiau să negocieze un tratat de comerț în toată regula.

De câte-va ori s'au numit din ambele părți comisiuni, care să aducă la îndeplinire ideea unui tratat de comerț, însă fără nici un rezultat. Acum în urmă, s'au condus negocieri diplomatice la București. Presa vieneză și cea ungară aveau speranța că se va ajunge la o înțelegere. Deodată însă se anunță că s'au ivit din nou mari dificultăți.... Tratatul nu s'au rupt încă; dacă însă Austria nu va face concesii, convențiunea provizorie se va denunța poate și atunci vom avea un conflict vamal cu monarhia vecină....

Obiectul de discordie este cestiunea exportului de vite cornute și de rămători în Austro-Ungaria, precum și cestiunea unei convențiuni veterinare....

Asupra convențiunei veterinare, Austro-Ungaria crede că nu poate face nici o concesiune României. O astfel de convențiune, Austro-Ungaria nu voește să încheie; în schimb vrea să acorde oare-cari avantagii veterinare, prin mijlocul unui schimb de note diplomatice. De altfel nici cu Serbia nu există o convențiune veterinară.¹⁾

În privința exportului de vite, Austro-Ungaria dorește să acorde oare-cari avantagii. Ea este, în principiu, dispusă ca să permită intrarea sub formă de carne tăiată, a unui număr limitat de vite. Asupra acestui număr există însă o mare divergență. La început Austro-Ungaria nu voia să acorde României decât un import de 10.000 vite cornute și 20.000 râmători. D-l C. I. Băicoianu ²⁾ a probat că această concesiune nu se urcă decât la 2.600.000 lei. Cât de derizoriu este aceasta față de avantajile ce pretinde monarhia vecină! Căci Austro-Ungaria cere, afară de concesiunile acordate celorlalte State, cu cari România are convențiuni de comerț, și mari avantagii pentru industria sa textilă.

Pe motivul că România prezintă un deuseu foarte mare pentru produsele austro-ungare, guvernul român a cerut dreptul ca să exporte în monarhia vecină 80 mii vite cornute și 100.000 râmători.³⁾

În cele din urmă, România pare că s'ar mulțumi cu contingentul acordat Serbiei, adică 35.000 vite cornute și 70.000 râmători și cu încheierea unei convențiuni veterinare. Austro-Ungaria însă, ar fi dispusă să mărească numărul vitelor până la 70.000 ⁴⁾, acordând și oare-cari înlesniri pentru importul de oi.

Așa stau lucrurile astăzi. Cei dela Budapesta și Viena sperau că se va ajunge la o înțelegere.

Al doilea eveniment important a fost denunțarea convențiunei austro-sârbe. Austro-Ungaria și Serbia au încheiat după un conflict vamal, care a durat aproape doi ani, un tratat de comerț. Acest tratat trebuia să fie supus spre aprobare parlamentelor respective. Serbia a făcut aceasta; Austro-Ungaria însă, pretextând conduita politică a Serbiei față de anexarea Bosniei și Herzegovinei, a retras din parlamentul austriac și din cel ungar convențiunea de comerț. La 18/31 Martie va încetă provizoratul, și atunci ambele țări vor avea mâinile libere, ca să decreteze războiul vamal.

Austro-Ungaria voiește să silească pe Serbia, ca să ia drumul scuzelor și al umilinței spre Viena și să-și ceară iertare, pentru că a îndrăznit să protesteze cu atâta energie în contra anexării Bosniei și Herzegovinei.

Dacă Austro-Ungaria s'ar fi purtat întotdeauna corect față de Serbia, ar avea dreptate; căci este just să lovești într'un stat, care caută să zădărnicească politica ta.

Dar purtarea Austro-Ungariei a fost ea întotdeauna leală? Istoria ne arată că nu. Ea a căutat să subjuge și politicește și economicește regatul sârb. Nu mai departe decât la 1906, Austro-Ungaria a forțat pe Sârbi

ca să renunțe la uniunea vamală cu Bulgaria, care nu jicneă întru nimic interesele sale economice, dar care poate avea orecare importanță politică. Austro-Ungaria nu privea cu ochi buni o apropiere economică și politică între ambele state slave. Și recompensa, care a fost pentru Serbia? S'a încheiat cu dânsa un tratat de comerț și i s-a acordat favoarea de a exporta, sub formă de carne tăiată, 35.000 boi și 70.000 porci. Și acum i se ia și această neînsemnată concesiune.

Cât de mare dreptate are micul, dar bravul popor sârb când se luptă în contra Austriei și căută să iasă de sub influența nefastă politică și economică a acestei monarhii!

Dar Austro-Ungaria va riscă ea un război vamal cu Serbia și România? Noi credem că nu.

Austro-Ungaria cere dela Serbia, ca să renunțe la orice pretențiuni în chestiunea bosniacă. Odată acest scop atins, ea va reînoui tratatul de comerț și poate va face Serbiei și alte concesiuni, numai ca s'o atragă în orbita politice sale.

Cercurile comerciale și industriale din Austria și Ungaria, cer cu insistență ca tratate de comerț să se încheie cu toate statele dunărene. E drept că agrarienii sunt foarte puternici, mai ales în Ungaria, însă guvernul austro-ungar va ști să-și facă datoria. Căci dacă ar provoca un război vamal, s'ar da prin aceasta încă o lovitură crudă industriei și comerțului, cari au avut de suferit de pe urma boicotului din Turcia, Chiar fără război vamal, Germania și Italia câștigă zilnic teren. Ce ar fi însă, dacă un conflict ar izbucni?

Desigur, că Austro-Ungaria nu va riscă aceasta și va încheia convențiunea comercială cu România, își va regula relațiunile economice cu Serbia și va acordă Bulgariei, aceleași avantagii, pe care le va face României și Serbiei.

Dar nu numai interesele economice cer aceasta. Și interesele politice îi impun mai multă condescendență față de statele dunărene. Se știe că Rusia luptă ca să-și recapete preponderența în Balcani. Cum va putea Austria să împiedice aceasta, dacă n'ar voi să facă concesiuni pe terenul economic?

Acest punct de vedere pare a fi înțeles de cei din Viena și Budapesta. Ministrul ungar de agricultură, Darany, primind o deputație agrară, care venise să-l roage ca să nu permită ca agricultura să fie sacrificată prin noile convențiuni, a declarat că concesiuni trebuie să se facă statelor din Balcani, relativ la importul de vite, sub forma de carne tăiată!¹⁾

Părerea noastră este deci că Austro-Ungaria va încheia, mai curând sau mai târziu, convențiuni de comerț cu România, Bulgaria și Serbia și va acordă tuturor avantagii veterinare. După cum am văzut mai sus, Austro-Ungaria nu voește să facă aceasta sub forma de convențiuni veterinare, ci sub forma unui schimb de note diplomatice.

S'ar părea, la prima vedere, că totul se reduce la o cestiune de formă. În fond însă nu este așa. O convențiune veterinară prezintă mai multe garanții, pentru că într'însa s'ar putea stabili mai clar și mai detaliat

¹⁾ Neue Freie Presse 12 März 1909 pag. 16.

²⁾ Noua Revistă Română Vol. V No. 11 și Economia Națională 1908 No. 12.

³⁾ Pester Lloyd 10 März 1909 Abendblatt.

⁴⁾ Neue Freie Presse 12 März 1909.

¹⁾ Neue Freie Presse 13 März 1909.

toate punctele relative la exportul de carne și, prin aceasta, s'ar micșora motivele de conflict. Ar fi deci bine, dacă s'ar putea încheia o convențiune veterinară.

Modul cum Austro-Ungaria s'a purtat în trecut cu România, Bulgaria și Serbia face pe mulți să creadă că ea nu se va ține de angajament. D-l C. I. Băicoianu regretând că nu există încă o instituțiune de arbitragiu internațional, care să rezolve conflictele ce-ar proveni din aplicarea convențiilor comerciale, se asociază la părerea d-lui deputat Enășescu, care cere «să nu se admită nici o restricțiune care ar putea să facă concesiunea exportului de vite iluzorie și să se prevadă în textul convențiunii mijlocul de a putea pară prin denunțarea ei imediată, orice încercare din partea Austro-Ungariei, de ași călca angajamentele luate»¹⁾.

Data fiind constelațiunea politicei internaționale și concurența din ce în ce crescândă a Italiei și a Germaniei pe târgul internațional, noi nu credem că Austro-Ungaria va mai îndrăzni să nesocotească angajamentele luate. Dar, chiar dacă ar voi să le calce, noi nu vedem întru cât o restricțiune ca aceia cerută de d-l Enășescu sau existența unei instituțiuni de arbitragiu internațional ar putea s'o împiedice dela aceasta. Austro-Ungaria a nesocotit tratatul dela Berlin și, dacă interesele ei ar cere-o ar nesocoti orice alt tratat subscris de dânsa.

Garanțiile ce se cer ni se par deci iuzorii. Pentru ca statele dunărene să se poată apăra în contra Austro-Ungariei și în contra orăru alt stat, care și-ar nesocoti angajamentele luate, nu există alt mijloc de cât formarea unei ligi de apărare²⁾.

Dacă România, Serbia și Bulgaria ar forma o ligă veterinară și s'ar declara solidare amenințând cu un război vamal, or de câte ori Austro-Ungaria ar voi să-și calce cuvântul, de sigur că aceasta nu se va mai întâmpla. Nu vedem nici o piedică, din punct de vedere internațional, care să se opună înființării unei ligi veterinară. Toate trei statele au câte un serviciu veterinar foarte bine organizat. S'ar mai putea aduce îmbunătățiri.

Numai o ligă de apărare a intereselor veterinară ar putea eventual scăpa pe România, Bulgaria și Serbia de neplăcerile din trecut. Este dar în interesul celor trei state ca să se înțeleagă în această privință.

Și apoi nu trebuie să uităm că această ligă ar putea fi primul pas către o alianță economică sau uniune vamală, care, dacă s'ar realiza, ar aduce mari foloase tuturor...

Odată adusă la îndeplinire liga veterinară, România, Bulgaria și Serbia ar trebui să se ocupe serios cu înjghebarea unei uniuni vamale. Părerea noastră intimă este că o uniune vamală s'ar putea foarte lesne înjgheba.

Nu poate fi vorba la început de o uniune vamală completă; căci, aceasta ar fi foarte greu de realizat. Câte trei statele dunărene au tarife speciale și legislațiuni vamale, economice și financiare diferite. Afară de aceasta, România, Serbia și Bulgaria au încheiat deja tratate de comerț cu cea mai mare parte din statele

europene și înființarea unei uniuni vamale complete, care presupune un tarif unic, ar da mult de lucru și ar produce oare care perturbație.

Noi credem, că cele trei regate, ar putea încheia o uniune vamală parțială¹⁾, ca aceia pe care o încheiasă Serbia și Bulgaria la 1905 și pe care a zădărnicit-o Austro-Ungaria.

Printr'o astfel de uniune s'ar permite trecerea liberă dintr'o țară în celelalte, și vice-versa, a produselor naționale. Dela schimbul liber s'ar exclude produsele străine produsele supuse unei taxe de consumațiune sau care ar forma obiectul unui monopol de stat. Comerțul de vite să se facă, fără nici o piedică.

Nu putem intra aci în alte amănunte... Trebuie să mai adăogăm, că o astfel de uniune impune Statelor ca să adopte aceleași principii legislative pentru dezvoltarea comerțului și a industriilor naționale respective.

De oare ce, prin uniunea vamală româno-serbo-bulgară nu se poate urmări o contopire politică a celor trei state, cum s'a făcut în Germania, ne pare exclus, ca uniunea vamală să devină vre-o dată completă, ca în Zollvereinul german, cu repartiția veniturilor după locuitori. Caracteristica unei uniuni vamale viitoare între România, Serbia și Bulgaria, ar fi: un tarif uniform, tratate de comerț identice cu celelalte state și aceleași principii economice, monetare și financiare admise în legislațiunile respective.

O uniune parțială are caracterul unei uniuni vamale adevărate și statele, cu cari avem convențiuni, n'ar putea cere, să le acordăm și lor avantajile ce ar putea decurge dintrânsa.... La 1906 oamenii de stat austro-ungari și presa lor au căutat să susțină contrariul, pentru că—așa cerea—interesul lor. De altfel, cunoscutul general francez Langlois, studiind cestiunea uniunii vamale dintre Olanda și Belgia, recomandă o uniune parțială pentru aceste două state.

Desvoltarea economică a României, Bulgariei și Serbiei nu este încă prea înaintată, așa că o uniune vamală s'ar putea înjgheba fără ca să lovească în multe interese. Diferențierea fiind prea mică, nu s'ar stabili nici un regim de exploatare în favoarea nimănu... Acesta este un moment foarte prielnic și ar fi trist dacă n'am ști să profităm.

Dintr'o uniune vamală, toate trei statele ar trage foloase; căci s'ar creia debușeuri mai mari pentru produsele naționale respective.

Din cele ce preced reese că binefacerile unei ligi veterinară și a unei uniuni vamale parțiale sunt evidente. Grație relațiunilor economice din ce în ce mai strânse, poporul român, bulgar și sârb, vor ajunge pe lângă o forță economică și o forță politică, de care celelalte state mari vor trebui să țină seamă.

Numai astfel vom reuși să impunem individualitatea noastră economică și politică față de puterile care ne înconjoară.

Dar poate mai târziu și Turcia să intre în combinație cu noi... Dacă imperiul otoman va reuși să mențină regimul constituțional și să-l împuternicească, și dacă va introduce reforme în Macedonia, atunci s'ar

1) Economia Națională 1908 No. 10 și 11.

2) A. D. Damianoff, Ligi Vamale și Veterinară în revista „Bursa”, 1 Mai 1905.

1) A. D. Damianoff, Uniunea vamală Sârbo-Bulgară și Austro-Ungaria în Economia Națională, 1906 No. 4.

putea da satisfacție tuturor naționalităților... Un astfel de rezultat ar fi de dorit, pentru că ar asigura pacea în Balcani și ar da o bază politică indistructibilă relațiilor între România, Bulgaria și Serbia, pe lângă baza economică, pe care ar crea-o uniunea vamală...

A. D. DAMIANOFF

CESTIUNI SOCIALE

NEDREPTĂȚI SOCIALE

(Soarta licențiatilor în științe).

În România există două universități complete; prea multe, țin pe la dosuri acei, care voind să reducă Iasul cu adevărat la un Hârlău oarecare, invoacă stafia proletariatului intelectual, e dreptul, mai primejdios prin cunoașterea temeinică a drepturilor omului, decât mulțimea deprinsă cu nesfârșitul întuneric ce o înconjură de veacuri. Universitățile sunt necesare răspund din potrivă acei convinși că într-o țară mică, ce vrea să fie puternică, lumina nu poate ajunge nici odată prea mare. Și unii și alții au relativ dreptate. Universitățile au dubla menire: a educa și a instrui. Ele procură celor cu stare, favorizați de soartă, fără grija zilei de mâne, un traiu mai conform vremurilor, o mentalitate mai solidă și mai înălțată; tot universităților însă le vine sarcina de a pune în valoare munca multora dintre acei care vor să trăească prin propriile lor forte, dându-le cunoștinți folositoare. Din păcate, la noi, cea dintâi menire a focarelor de lumină, trebuie lăsată la o parte, cel puțin pentru acele două facultăți, unite aiurea sub numele de facultatea filosofică. Atât de mare e neîncrederea și disprețul celor cu stare de școlile românești, încât au început să-și trimeată copiii peste graniță, ca pe vremea grecilor, la învățarea chiar a școlilor primare. Dacă nu le dă mâna să-i expedieze la Paris, se mulțumesc măcar cu Cernăuțul ori cu Brașovul.

Cu atât mai puțin se coboară să facă cinste universităților române — cu slabe excepțiuni pentru facultatea de drept —. Și cât de mare rol ar avea tocmai acești favoriți ai norocului în crearea unui mediu științific în mica noastră țară, se poate judeca după influența semenilor lor din țările apusene. Deci menirea dintâi a facultăților noastre științifice — restrângându-mă la ele — cade prin împrejurările arătate și nu le rămâne, drept populație, decât acei cari sunt siliți să-și croiască un drum în viață, însângărându-și trupul prin înlăturarea spinilor ce le es. înainte, sprijinându-și mersul numai pe vlaga minții lor. Atrăși de dorul de a cunoaște legile firii, unii ademeniți poate și de înlesnirile ce li se fac, sub formă de burse, sunt singurii înscriși la facultatea de științe. Cu toată puterea tineretii lor neistovită încă, muncesc de dimineață până 'n seară, alergând din laborator în laborator; însetați de a ști, de a cunoaște, nu li se pare nimic greu; pe lângă cunoștinți, ei își apropiază spiritul de sistematizare inerentă științii, se deprind cu ordinea logică a fenomenelor, se înarmează deci din belșug, tocmai cu armele ce au rădicat lumea omenească la înălțimea de azi. Mulțumiți cu amăgeala bursei, ce abea ajunge să

liniștească stomahul, ori cuprinși în vârtejul dorului, de-a află prin sine totul, ei învață, muncesc, se educă într-una; uită ce-i așteaptă a doua zi, până în vremea când, studiile terminate, sunt lăsați să intre în viforul vieții adevărate. Atunci abia se desmeticesc; atunci își dau socoteala de nedreptatea ce-i așteaptă și cât de părtinitoare și nu deopotrivă de ocrotitoare sunt legile noastre.

Deoparte se țină că universitățile dau prea mulți tratați; de alta cei cu titluri nu ajung pentru umplerea locurilor mereu create prin reforme, ce vin unele după altele... nu însă pentru toți, ci numai pentru absolvenții facultății de drept. Nu pot dovedi profesorii de examinat: ziua, noaptea, acasă, în trăsura ca și la o fabrică ale cărei produse se cer.

Și în adevăr se cer. Se răscoală țărâtimea ținând: dreptate! I se dă ori nu i se dă ceva, dar posturi noi se creiază cu duimul. Administratori de plăși, inspectorii agricoli, până și șefii de biuro la serviciul sanitar, nu pot fi — în cel mai rău caz, se preferă — decât licențiații în drept. Când s'a scris în lege «licențiat în drept» pare că s'a spus: Destoinicie în toate, muncă escesivă și rodnică, cunoștinți solide și universale, în legătură cu universalitatea atribuțiilor ce li se oferă. Cu amărăciunea în suflet, licențiatul în științe sau în litere, se uită la defilarea nesfârșită a postulanților de locuri sigure, bine retribuite; cu durere privesc la mâna ce-i ocrotește, dar care ar trebui să se întindă și asupra lui. Vede pe colegul său de clasă, nu dintre cei mai buni, trecându-i înainte cu surâsul omului ce se știe apărât.

Și atunci nu are tot dreptul să-l cuprindă răzvrătirea?; e prea blajin ori prea cuminte ca să nu ș'o manifeste așa cum trebuie. Căci cei se dă lui? Legile îl împing într-o singură direcție: să devie profesor. Cei ce le au făurit nu știu, nu vor să știe, că locurile în învățământ s'au încheiat. Statul îi dă prilej să se instruiască... în colo descurse-se singur cum va putea. Într-aceasta e toată nedreptatea ce se aduce și licențiatilor în științe; voiu arată pentru ce.

Atâta vreme cât Statul are nevoie de o selecțiune în destoinicie pentru funcționarea cum trebuie a diferitelor servicii, e nedrept a se înlătură dela funcțiunile existente pe unii și a se favoriza pe alții. Voiu lua exemplul cel mai comun.

Intrucât educația specială — cuvânt ce dă ocazie la dispreț pentru cei deprinși cu frunzăreala — a unui absolvent în științe ori litere, îl poate exclude de a ocupa un post de administrator de plasă? Au fost exemple pe vremurile grele ale răscoalelor, când s'a cerut serviciul și acestor specialiști. Prin tactul, pricepera, cunoștințele ce le au arătat, nu au fost întru nimic inferiori — ca să nu zic că au fost chiar mai deosebiți — acelor care în vremurile normale sunt singurii indicați în asemenea slujbe. În condițiunile în care se găsește săteanul nostru, e poate mai prielnic a fi dat în seama unor oameni, cu o pregătire mai mult legată de nevoile sale culturale, economice, igienice. Înțeleg ca licențiați în drept să fie indispensabil ceruți în magistratură, unde cântăreala articolelor din legi joacă rolul principal; dar e nedrept, și de multe ori chiar pă-

gubitor, ca în conducerea mulțimei să se înlătore, sub formă de articole de legi rigide, pe acei care prin pregătire, prin exercitarea muncii, prin îndrumarea spre cunoașterea mai temeinică a legilor firei — baza și a vieții sociale — ar putea să fie nu numai jandarmul ce pedepsește pentru călcarea unui articol din cutare regulament, ci și sfătuitoarea în orînduirea muncii ori ajutorul preotului și a învățătorului în rădicarea generală a sătenilor. Trebuie și cunoașterea legilor! E de netăgăduit. Dar pentru educația complectă a licențiatului în drept nu e nevoie imperioasă de cunoașterea psihologiei, deci și a fiziologiei, sau a istoriei generale? Trebuințele acestea se pot ușor lecui prin comunitatea unor anumite cursuri între facultăți, după scopul căruia vrea să se consacreze studentul. Pe lângă o complectare a educației, s'ar înlătura în acest chip zidurile chinezești, ce separă facultate de facultate, înlăturându-se tot odată și rezvrătoarea nedreptate de a favoriza produsul unei facultăți în dauna altora.

Dar dacă exemplul adus poate naște bănuiala că rostul facultăților de științe nu e de a procura concurenți serioși produselor facultății de drept, să pot aduce alte exemple, prin care să se dovedească că și acolo, unde licențiații în științe ar putea ocupa locuri, conform pregătirii lor, ei sunt nedreptățiți prin lipsa unei legiferări precise. Există ramuri de ocupațiuni administrative, spre care absolvenții facultăților de științe sunt de drept indicați și competența lor nu poate să fie pusă la îndoială. Administrațiunea financiară pentru matematicieni, serviciul vămirilor, al tutunurilor și al pescăriilor pentru naturaliști și chimiști. Sunt cazuri — rari e dreptul și numai sub scutul influențelor politice — când în aceste direcțiuni s'au numit licențiați. Nu numai că nu au făcut slujba de rușine, dar, cum eră de așteptat prin pregătirea lor temeinică, au însemnat totdeauna urme demne de laudă. Luând bunăoară serviciul pescăriilor, conducătorul destoinic, care îl administrează așa de bine, e un naturalist, un om de știință, analog profesorului ce nu-și scoate nasul din laborator, după cum ajutorul său în administrația importantă a bălților dobrogene, tot naturalist e. Din păcate însă, un fapt greu de explicat e că acest serviciu, care ar trebui să fie un debușeu al naturaliștilor noștri, le e închis, sau mai bine nu le e deschis prin o lege anumită, după cum la vămi — taxatori — sau la direcția tutunurilor, nu intră decât acei care pot — de nevoie — să bată de mai multe ori la ușa împărțitorilor de slujbe. Nu au o ocrotire legală, se înțelege după merite și aptitudini, ca și colegii lor dela drept, ci... li se face câte un hatâr, de multe ori se rostește și cuvântul umilitor «de milă», acolo unde pregătirea lor ar trebui să fie chezașia dreptului ce-l au.

S'ar putea iarăși spune că statul nu e dator să asigure ocupațiuni plătite de el, aceluia care de bună voe s'au înscris la facultățile de științe. Dacă statul nu are această îndatorire, are datoria însă de a asigura bunul mers al serviciilor sale prin oameni competenți, pregătiți cum trebuie, datoria sa mai e și o îngrijire deopotrivă pentru toți, iar nu o ocrotire parțială a unora numai, dintre cei care trebuie să fie egali în țara lor.

Dar nedreptățile se țin lanț. Inchizându-li-se funcțiunile pentru care sunt mai mult pregătiți, decât mulți din cei ce le ocupă azi, absolvenții facultăților de științe sunt lăsați să se lupte singuri și contra atotputericiei capitalurilor străine, sub a căror iobăgie aproape se găsește încă țara noastră. Din țară agricolă ea e dusă prea silit către o dezvoltare industrială. Fluxul de bani străini nu-l putem opri, căci ne lipsește deocamdată. Aproape toate marile întreprinderi industriale dela noi, au la bază capitalurile străine, ascunse de multe ori sub nume românești. Străinii nu se mulțumesc numai cu introducerea banilor ce le aduc frumoase foloase, ci, sub scutul puterii și atracțiunii câștigului, ei introduc și produsele școlilor lor, în dauna școlilor noastre. Nu știu care om politic a spus verde în parlamentul german, că dezvoltarea armatei coloniale se impune nu atât pentru cuceriri teritoriale, cât pentru asigurarea de debușuri produselor din ce în ce crescânde ale școlilor lor. În această privință nu e așa de mare deosebire între noi și vreuna din coloniile germane. Mai toate industriile așa zise românești, sunt conduse de străini; românilor le sunt închise, pentru că sacrificarea lor e cerută poate de îndeplinirea dorinței de a fi o țară industrială, și mai ales de a rămâne în prietenoase relațiuni externe. Motivele sunt ușor și repede invocate de către cei interesați. Bițele noastre universități au de luptat și contra neîncrederei Românilor și contra nebăgărei în seamă a străinilor!

Ce se poate învăța în țară? Cum se poate măsura absolventul facultăților din țară cu acel din străinătate? Răspunsul se înțelege că ne e defavorabil, mai ales în propria noastră lume¹⁾. Dar., el e hotărâtor când licențiații noștri trec granița.

Cel puțin pentru Universitatea din Iași cunosc cazuri, când licențiatul dus spre perfecționare, e primit, se înțelege, deodată cu oarecare răceală. După cea dintâ probă însă el capătă încrederea profesorilor străini; de curând chiar unul din ei scrie, că profesorul — autoritate în materie — trimete pe studenții germani să fie povățuiți și îndrumați de studentul român. Tot așa, cu neîncredere, fû primit și un licențiat al facultății noastre șa una din fabricele străine din Moldova. Dela cea dintâi încercare, directorul rămâne uimit de cunoștințele și îndemânarea postulantului... fără însă ca nota bună ce i s'a dat să fie urmată de primirea lui în locul principal. Acesta e rezervat belgianului, francezului sau germanului, după naționalitatea capitaliștilor conducători. Și când neîncrederea în învățătura licențiatului nostru, s'a înlăturat i se poate pune o altă baionetă în fața intrării. Nu e specializat pentru munca de fabrică. Acest criteriu cade însă nu numai prin judecata nepărtinitoare, dar și față cu experiențele. La noi nu există încă fabrici așa de complicate pentru ca să ceară numai specialiști. În fabricile de zahăr, de ciment etc., nu e nevoie de cine știe ce manipulațiuni variate. Rolul

1) Un exemplu recent ilustrează de minune acest fapt. Fiind liberă o catedră universitară, și cerând'o un profesor universitar stăpân pe materie și cu lucrări, care „au trecut granița”, raportorul, unul care ține ca știința română să prospereze, asimilează pe colegul său cu ceilalți tineri concurenți, nebăgând în seamă munca și lucrările prin care se deosebea de aceștia. Ce motiv putea să fie adus decât: „ce valoare pot avea lucrările făcute în țară?”.

chimistului — chimiștilor — fabricii, se reduce la simple analize cantitative sau la mănuierea, ce devine în cele din urmă mecanică, a unor aparate de măsurat rezistența cimenturilor sau cantitatea zahărului. Asemenea operațiuni sunt floare la ureche pentru un student bun, dar încă pentru un licențiat! Experiențele însă au arătat că licențiații noștri sunt așa de variat și temeinic pregătiți în ce privește știința generală, baza indispensabilă a oricărei specializări, încât pot fi cu succes întrebuiți și la industria petroliferă, unde s'ar putea găsi debușuri multor de absolvenți. Au fost elevi de ai d-lui Prof. Poni, care dela simpli chimiști în rafinării secundare, au ajuns conducători de rafinării principale, cu o situație materială egală cu a bătrânului lor profesor; unii din ei au trecut chiar granița, fiind angajați în rafinăriile străine.

Ori cum se întoarce chestiunea, ea e favorabilă universităților noastre, în care știința e de fapt bine cultivată, deci și competența, în multe direcții practice, în afară de profesorat. Ceeace lipsește e grija pentru toți a conducătorilor noștri, cari fac legi numeroase de ocrotire pentru unii, lăsând în seama nevoilor pe alții. Se înmulțesc catedrele universitare, se crează mai ales așa zisele catedre practice, dar fără nici un rezultat, atâta vreme cât nu se va asigura și soarta absolvenților facultăților de știință, hotărându-se odată pentru totdeauna prin legi cu o aplicare reală, că acolo unde competența lor e dovedită și unde munca lor, întemeiată pe cunoștinți solide, e indispensabilă, ei să aibă căutare înaintea nepregătiților.

De se va continua ca și până acum, ca la pescării să fie preferați foștii militari, ingineri, înaintea zoologilor; la vămi absolvenți de gimnaziu sau licee înaintea licențiaților; în fabrici, străinii înaintea Românilor, atunci urmarea firească e descomplectarea Universităților.

* * *

Dar nu trebuie de desnădăjduit. Se vor ivi cu vremea și conducători politici, care vor da ascultare și celor nedreptățiți, azi încă în număr mic pentru ca glasul să le fie auzit. Armata lor va crește, cererile vor fi mai accentuate căci vor fi scoase în desnădejde; în fața răzvrătirii conștiente și energice a brațelor ce vor să muncească, ce nu cer alta decât să muncească, se vor găsi și apărătorii lor în sferele ce dau legi. Soarta lor trebuie să se schimbe, căci altfel prea costisitoare e aparența cultivării științei, când în fapt i se dă atât de puțină crezare, și mai ales atât de puțină căutare.

Aceste rânduri¹⁾ sunt scrise fără speranța de a aduce celor nedreptățiți vreun alt ajutor decât îndemnul la muncă și mai ales la luptă, din partea unuia din acei cari știu câtă osteneală își dau ei spre a rămânea în drumul — ce de sigur va găsi imitare — al muncii cinstitute și necurmăte.

Iași.

DR. I. SIMIONESCU.

OPERA ȘI TEORIILE D-lui SCIPIO SIGHELE

D-l Scipio Sighele, bine-cunoscutul sociolog italian, va veni zilele acestea în București. D-sa stând la noi cât-va timp, va avea ocazia să ne cunoască, să ne studieze, să observe particularitățile noastre sociale sau etnice, *de popor-alegiu*.

Va reuși sau nu să-și facă o idee exactă despre noi, să ne cunoască în toată fragila noastră complexitate, aceasta este greu de prezis. În tot cazul, vor fi pentru noi, de un viu interes observațiile ce d-l Sighele va fi adunat și va fi publicat asupra noastră la înapoierea sa în Italia, unde colaborează la presa zilnică și periodică.

Dacă însă, este greu de cunoscut și studiat un popor, este ceva mai puțin greu de cunoscut și de studiat un autor, operele lui, teoriile ce a formulat, concepția care l'a inspirat. Venirea d-lui Sighele să ne cunoască, să se ocupe de noi, este nemerită ocazie ca să-l cunoaștem și noi mai bine, să ne ocupăm de opera sa sociologică și de teoriile interesante ce a pus în circulația cugetării occidentale. Sarcina noastră, este adevărat, va fi mult mai ușoară ca a d-sale.

De fapt noi cunoaștem încă de mult opera d-lui Sighele. Cu ocazia aceasta nu facem decât să ne-o împrăștiăm. Si o facem cu plăcere și cu folos. Cu plăcere, fiindcă vom avea între noi pe acest cugetător. Cu folos, fiindcă ideile agitate în cuprinsul acestei opere, teoriile date la iveală de d-l Sighele, sunt de o continuă actualitate într-o țară democratică sau democratizată. Și cu deosebire astăzi la noi, *teoria psihologiei colective*, este de-o specială și ciudată actualitate, cum avem să vedem îndată.

* * *

Opera lui Sighele, deși d-sa este italian, este în parte scrisă de-a dreptul în franțuzește și aproape în întregime, tradusă și editată la Paris și Lyon.

La foule criminelle, Le crime à deux, La Psychologie des sectes, și recenta *Littérature et criminalité* sunt lucrări de mâna întâi, pe care Franța s'a grăbit să le editeze sau să le traducă, dela chiar apariția lor. Faptul acesta spune deja destul despre valoarea acestor opere.

Cu deosebire, în ce privește, *La foule criminelle* care conține teoria fundamentală a autorului, este o carte care a avut o soartă glorioasă. Ea a cules simpatii reale autorului, și a făcut dintr'ânsul un șef de școală, ai cărui adepți au fost uneori fățiși, alte ori au căutat să se ascundă și să ascundă numele maestrului lor. Intre acești din urmă putem socoti pe celebrul D-r. Gustave Le Bon. Despre această carte, d-l Jules Claretie, în prefața ce a scris la volumul *Littérature et criminalité*, se exprimă elogios, și recunoaște că e o operă clasică.

* * *

Pentru acum voim să ne oprim puțin — prea puțin, de sigur, comparativ cu valoarea lucrării — asupra volumului, *La foule criminelle*. Vom reveni, sper, altă dată asupra *Psihologiei sectelor*, și mai ales asupra ultimei scrieri, *Literatură și Criminalitate*; — asupra

¹⁾ Studenții facultății de științe din Iași au adresat de altfel zilele acestea un Memoriu în sensul celor scrise aici, autorității superioare școlare. Ar fi măcar atât de dorit ca sincerile și îndreptățitele lor cereri să nu se piardă în vre-un tănuț colț al arhivelor ministerului de instrucție, ci să ajungă până acolo unde glasul lor ar putea trezi atenția celor cari vroind pot să îndrepte răul existent,

celeii dintâi, căci ea conține observări și adevăruri foarte folositoare în practică și foarte interesante ca curiozitate științifică, despre secte și partidele politice organizate în secte;—asupra celei din urmă, fiindcă, pe lângă vederi sugestive asupra literaturii franceze contemporane, ne dă o admirabilă, delicioasă, științifică analiză a operii lui D'Annunzio, și a psihologiei eroilor descriși de poet.

Să ne țărâmurim, deci, în această schiță, la *mulțimea criminală*.

* * *

În parlamentul nostru, cu ocazia discuției privitoare la reorganizarea magistraturii, un orator din minoritate întrebă pe d-l Toma Stelian, ministrul Justiției, dacă D-sa crede că unul, un om, judecă mai bine decât doi sau trei oameni la olaltă. Ministrul Justiției, în proectul său, admisesse principiul *Judecătorului unic* la Tribunalele, iar d-l Păltineanu — oratorul minorității, care combătea cu obstinție acest principiu, punctă acea întrebare. Pentru d-sa părea că este evidența chiar; care spune că *mai mulți oameni* judecă mai drept și mai bine, decât unul; a susține altfel eră, pentru dânsul, o monstruoziitate, un caz de psihologie anormală.

Or, tocmai la această întrebare răspunde cartea devenită clasică, a d-lui Sighele, și răspunsul este pentru a confundă și a vexă pe d-l Păltineanu. Dacă aceste rânduri îi vor cădeă sub ochi, îi recomandăm cartea d-lui Sighele.

În adevăr, teoria d-lui Sighele este netedă, este categorică: *inteligentele lucrând la olaltă nu se adună, ci se scad; cu cât sunt mai multe, cu atât produsul lor este mai inferior*; idealul în această privință este ca omul să se izoleze ca să judece și să cugete, *nu se poate judecă și cugetă just decât individual*. Această teorie aduce o stranie confirmare pentru principiul judecătorului unic, admis de d-l Stelian.

Totuși, noi credem că d-l Păltineanu, susținând că mai mulți oameni judecă mai bine decât unul singur, nu eră atât de greșit pe cât ar puteă să pară după teoria sociologului italian. O dovadă de dreptatea sa, ar fi chiar faptul că d-l Stelian și Adunarea Deputaților au știrbit principiul judecătorului unic, și în bună parte, au dat satisfacție raționamentului d-lui Păltineanu.

Aceste singure fapte la olaltă constituiesc deja un început de critică pentru teoria autorului de care ne ocupăm aci. Știu prea bine că d-l Sighele a stabilit anume distincțiuni. Mulțimea *organică* și *permanentă* nu se poate compară cu mulțimea adunată la întâmplare. Actele lor de judecată vor diferi mult, după cum ele sunt ceva întâmplător și efemer sau stabil și organizat. Dar și aci, cum poți fixă stabilitatea și unitatea organică? Un juriu este, după d-l Sighele, o mulțime neorganică, efemeră. Dar completul unui Tribunal cum este? La noi, cu schimbările prea dese în personalul magistraturii, un tribunal nu este mai permanent și mai unitar decât un juriu.

Este foarte delicat și foarte dificil să fixezi de unde începe și unde se isprăvește unitatea și stabilitatea unei colectivități. Aceasta face ca teoria d-lui Sighele să fie foarte relativă, și să piardă ceva, chiar foarte mult, din caracterul său categoric.

Și totuși, autorul o întemeează pe fapte cunoscute, recunoscute și necontestabile. În multe împrejurări, în foarte multe cazuri, o colectivitate de spirite, prin faptul chiar că acestea au deliberat colectiv, dă un verdict neinteligent, nedrept, une ori monstruos. O mulțime de alte observații vin să sprijine punctul acesta de vedere. Dintre aceste observații, unele însă pot fi însă exagerate, altele îndoelnice, Așă d. Sighele, într'un loc, spune că, de obicei, rectorii universităților se aleg printre profesorii cei mai inofensivi, cei mai sterși, printre acei cari rănesc cel mai puțin amorul propriu al colegilor. Nu știu ce se petrece în Italia, în această privință; însă, experiența la noi a dovedit ceva cu totul contrariu de ceea ce spune d. Sighele. La noi rectorii Universităților s'au ales printre cei mai de seamă profesori, și alegerea a căzut, de regulă asupra celor mai marcante și pronunțate personalități. Lucru este așă de vădit, că ar fi o stângăcie să stăruim sau să cităm nume.

În la *Foule Criminelle*, se găsește de altfel, un schimb de scrisori, eveniment istoric, între d-nii Enrico Ferri, Tarde și Sighele, în care problema aceasta este examinată și discutată sub toate fețele ei esențiale. Tarde înclină mai mult spre teoria lui Sighele; Ferri este mai sceptic, adică mai optimist față de judecata colectivității. Ca un democrat aprig ce este, Enrico Ferri nu puteă să se lase sedus de o argumentație logică, atât de logică în cât dă aparența unei demonstrații algebrice, prin care realitatea democratică este așă de ușor tăgăduită. Căci, d. Sighele însuși a recunoscut-o, teoria sa contrazice bazele științifice ale democrației.

La urma urmei, d-sa încă recunoaște că o mulțime este tot atât de capabilă de sentimente nobile și acte eroice cât și de acte sălbatice și manifestări brutale și înjositoare.

O colectivitate este, nici mai mult nici mai puțin, decât un individ izolat, supusă greșelii și la tot felul de fluctuații. Ceea ce este, însă, adevărat, este că, în mijlocul unei adunări numeroase, multiplicitatea contactului și a impresiilor ce primim ne umple prea mult sufletul, turbură puțin fondul conștiinței noastre și poate paraliză resortul judecății și al acțiunii. De aceea, *mulțimile* sunt mai mult pasive și se lasă a fi conduse la excese. Dar un om chiar când este singur, dacă este sub puterea unei emoții, este tot atât de turburat și pornit spre excese. Această turburare a judecății se întâmplă adesea individului izolat. Pentru aceasta nu este nevoie de mulțime.

Cu alte cuvinte, părerea noastră este că, în general, cum sunt unitățile, indivizii, este și mulțimea sau colectivitatea. În regulă generală, calitatea unităților va predetermină cu necesitate calitatea mulțimei. O adunare de filosofi și de savanți, fie ea ori cât de numeroasă, nu va face nici odată actele unei adunături de desculți și de oameni fără căpătâi. Patruzeci de academiciani vor prețui oricând o bucată literară mai just și mai nemerit decât 40 de sacagii, și chiar decât un singur sacagiu.

D. DRĂGHICESCU,

CRITICA LITERARA

DELAVRANCEA, APUS DE SOARE

Dramă în IV acte. Buc. 1909 (Ed. Soccc). pag. 167.

Personalitatea literară atât de simpatică a d-lui Delavrancea a îndemnat pe mulți să scrie cuvinte iperbolice despre «Apus de soare». Aceste cuvinte pot să-l încredințeze pe autor despre popularitatea ce are în lumea noastră literară, nu însă și despre valoarea dramei sale, la judecarea căreia motive de simpatie și de sentimentalitate n'ar trebui să tragă în cumpănă.

Nici succesul de scenă nu este totdeauna dovada cea mai sigură despre calitățile unei lucrări dramatice, mai ales la publicul nostru, atât de șovăitor în gusturile sale și atât de puțin sgârcit în aplauze, fie că o Jozetă oare-care, fie că un erou național cu tot alaiul său îi cer atențiunea. De altfel, în acest public, interesul a fost pururea cald pentru subiecte istorice. Câteva evocări fericite, câteva cuvinte apologetice despre trecutul glorios al neamului, pe urmă scene de înalt dramatism, cu tumult, cu furtuni, cu trăznete și... succesul e sigur. Mai cu seamă astăzi. Se putea ca acum, când prin diferite serbări și publicațiuni recente cultul pentru Ștefan cel mare a crescut atât de mult, când prin literatura ce se face de ani de-a rândul spiritul public e pornit spre preocupări istorice și naționale, — se putea ca lumea noastră să nu primească cu bunăvoință o dramă din viața unui glorios voevod, iscălită de un meșter al graiului și al condeiului?

Când citești însă, sau când ascuți drama d-lui Delavrancea, neinfluențat de personalitatea d-sale, nici sub impresia efectelor de scenă și numai din interesul pentru o lucrare cu înalte pretenții de artă, găsești multe observațiuni de făcut. Și nu înțeleg de ce alții au evitat să le spună, câtă vreme o lucrare neisbutită în activitatea unui scriitor nu poate într-o nimic să-i întunece meritele din trecut.

Drama d-lui Delavrancea este înainte de toate greșită prin însăși concepțiunea ei. Ștefan cel mare trăește în tradiție și în credințele noastre ca un cuceritor și făcător de bine. În literatură el e potrivit mai mult pentru opere fastuoase, pentru poeme sau balade, cari să-i preamărească bravurile și să-i plângă căderile. Un erou tragic însă n'a fost fericitul Ștefan. Moartea lui a urmat fără nici o vină, fără nici o catastrofă sufletească, o moarte firească de om bătrân cu datoria împlinită. Iar din moartea aceasta, într-o nimic tragică, d. Delavrancea își făurește drama. Patru acte în șir moare bietul viteaz; patru acte de-a rândul suferă de ranele ce se deschid, tot mai dureroase la picioare. Nici un conflict, nici o pasiune mare, doborâtoare, în sufletul acestui bolnav, care-și leagă copilul pe genunchi și-l răsfăță, ca «Bunicul» din volumul «Între vis și viață». Fața lui crispată, oboseala, deseale țipete de durere, ne prevestesc moartea lui, încât ne surprinde, ca ceva de prisos și cu totul incidental, epizodul cu uciderea «vărului» Ulea. Murea el, bătrânul, și fără zguduirea asta din urmă, de care autorul — de dragul estetice și al istoriei — putea să-l cruțe și să ne cruțe. În apunerea această lentă,

în svârcolirile dureroase ale fizicului, în micile senilități, se cuprinde mai mult o micșorare a eroului, decât o ultimă strălucire a vitejiei lui.

Autorul însuș pare că și-ar fi dat seama de lipsa unui conflict psihologic, care să determine acțiunea dramei sale și a avut fericita idee să introducă un epizod din cele mai rare în literatura noastră dramatică iubirea între Oana și Petru Rareș, fii nelegitimi ai lui Ștefan. Iubirea aceasta ascunsă între doi inși, cari nu știu că-și sunt frați, putea în adevăr să ducă la complicațiuni tragice. Pasiunea tinerilor, putea în fiecare moment să devie vinovată, incestuoasă chiar. Emoțiile prin care trebuia să treacă părintele lor, silit a-și reaminti și destăinui alunecările tinereței sale, puteau oferi situațiuni pentru scene puternice, catastrofale. Cetitorul așteaptă însă zadarnic desfășurarea acestui conflict. D-l Delavrancea trece ușor pe lângă subiectul său; îl schițează dar nu-l adâncește. Voievodul rămâne vesel și indiferent în fața iubirii fiilor săi; el o favorizează chiar și-i îndeamnă să se iubească. Iar greșeala cea mai mare săvârșită de d-l Delavrancea în potriva unei elementare logice a sentimentelor, este faptul că Oana și Rareș, după ce se încredințează că sunt în adevăr soră și frate din aceeași părinți, își dau mâna prietenește, își zic «frați» și se despart (fără să se mai știe din piesă ce s'a ales de dânsii) foarte împăcați cu soarta lor și foarte nepăsători de iubirea lor din trecut. Impresia cititorului este că prin modul superficial de a trata epizodul acesta, d-l Delavrancea a scăpat ocazia de a scrie în adevăr o dramă trainică.

O mare vină estetică a dramei este actul al 4-lea. E o proză chinuitoare acest act, în care vezi scene de-a rîndul un bătrân trăgând de moarte, gemând în cursul operației ce i se face la picior. La sfârșitul actului eroul se ridică din pat și, în cămașa de noapte (adevărat că e de borangic!) iese în scenă și în urmă pe stradă, ca să ucidă pe conspiratorul în potriva tronului. Mă rog, putea halul acesta, în care e arătat Ștefan, să fie o apoteoză a lui? Trebuia ca leul Moldovei să fie preamărit și pentru eroismul cu care a suportat operația cu ferul roșu, fără bandaj sau... cloriform? Dar operațiuni de acestea în general nu sunt pentru scenă. Gerhardt Hauptmann a prezentat publicului german pe un Domn lepros, și a fost fluerat.

D-l Delavrancea greșește apoi și în potriva așa numitei economii a dramei. Fixându-și toată atenția asupra lui Ștefan, încarcă foarte mult rolul acestuia, schițează în fugă și, ce e drept, plastic alte roluri, neglijând însă cu totul ființe cari tae adânc în viața sufletească a eroului. Doamna Maria, figura palidă de soție, e redusă la rolul simplu de admiratoare, — ca nu critic al «Minervei»!. Se petrec sub ochii ei scene cu amintiri din trecutul romantic al soțului ei, cu Rareșoia, cu copii ilegitiimi — și Doamna Maria păstrează totuși un calm uimitor. Fără nici o zguduire, ea netezește părul bălai al străineii copile din flori, crescută sub ochii ei. Așa de simplu și de nesimțitor totuș nu va fi fost — și în dramă nu poate să fie — acest suflet de femeie. De asemenea Bogdan Chiorul nu putea să rămână atât de șters, ca o umbră trecătoare, în cursul acțiunii, căci în definitiv el este pricina conflictului dela sfârșit, și

cititorul așteaptă să vadă dacă Bogdan merită în adevăr încrederea boerilor și jertfa de sânge ce i-o aduce Ștefan. În o dramă manechinii nu au ce căută, totul trebuie să aibă o motivare și toate trebuie să se petreacă cu necesitate psihologică. Simplele constatări de fapte, cari lasă deschise atâtea întrebări, sunt jignitoare.

Ar mai fi ceva de obiectat și în potriua unor mijloace secundare cu cari autorul caută să producă efecte. Aceste sunt cântecul des repetat de cuc și privighetoare, precum și tunetele lărmuitoare, — cel dintâi pentru a produce o atmosferă mai lirică, cele de a doua pentru a crea un cadru romantic. Surogatele aceste sunt prea ieftine și prea primitive pentru lucrări serioase.

Dar, firește, drama își are și calitățile ei, remarcate de toți. Limba ademenitoare, de data asta mai puțin colorată—și multele drăgălășii din viața intimă, atât de bine evocată, dela Curtea lui Ștefan, trebuie să placă ori cui. În unele părți, ca în zugrăvirea șezătoarei, sau a adunărilor de oșteni, d-l Delavrancea, cu toate că e începător, se afirmă ca iscusit practician al scenei și ne face să întrevădem viitoarele d-sale succese dramatice. Tonul firesc de convorbire (cu excepția monoloagelor declamatorice ale lui Ștefan) se deosebește în mod plăcut de stilul bombastic al tragediilor noastre istorice din trecut și va inaugura, eventual, o nouă direcție în forma acestui gen literar. Acestea sunt însă calități mai mult de formă și nu pot înlocui ușurința cu care se trece peste stările sufletești și lipsa, binișor simțită, de coeziune în mersul întreg al dramei «Apus de soare».

IL. CHENDI.

LITERATURA

DE CE?... —

Maria Dancu se otrăvise. Nimeni nu-și putea da seama de ce. Părea mulțumită de viață, cel puțin nu se plângea nimănui nici odată. Cam melancolică, dar așa 'i eră firea, se vede.

Se otrăvise, și acum galbenă la față și cu buzele vi-nete zăcea pe catafalc, înconjurată de flori și de ai săi.

«Ce moarte grozavă», șopteau prietenele. Bărbatul ei ședează tăcut în odaia de alături, palid și încruntat. Ce rușine pentru el! Femecea asta a fost chinul lui cel mai grozav cât a trăit și nici cu moartea ei nu l-a cruțat de chinuri. O ură grozavă îi clocotează în piept. Milă nu simțea, nici n'a simțit când a văzut-o trudindu-se în spasmele agoniei, luptându-se cu moartea.

Mama Mariei, o femeie bătrână și slabă, își frângea mâinile cu desnădejde. Nu-și iubise din cale afară fata; nici odată nu putuse înțelege ea firea femeiei celei tinere, dornică de viață. Ea singură nu cunoscuse din viață decât munca și nu-și mai aducea aminte să fi dorit vre-odată plăceri sau iubire. Nu-și iubise fata, dar moartea o înduioșase, o îngrozise mai ales. Și ce se va alege de ea? va trebui să plece, poate, din casa în care își adăpostise atâtea ani bătrânețele.

Nu o iubise pe moartă, dar dragostea pe care ar fi trebuit s'o simtă pentru sângele ei, carne din carnea ei,

și-o revărsase asupra nepoatei sale Margareta, singura copilă a Mariei.

Disperarea copilului o făcea să sufere înzecit ca vederea moartei care zăcea în fața ei, nepăsătoare, cu chipul alb și liniștit.

Privirea bătrânei se ducea mereu la Margareta care îngenunchiasă jos la capul moartei și plângea înnăbușit.

Copila șoptea printre suspine: «mamă, mamă dragă, de ce? De ce, mamă...?»

Mintea ei de copil de cincisprezece ani nu putea pricepe cum de mama ei o părăsise. Dar în sufletul ei înțelesese de mult că mama ei nu fusese fericită nici odată. Totuși, să moară de bună voie, să-și facă singură seama și s'o lase pe ea așa singură pe lume?... Cui să mai spue ea durerile ei de copil, toate bucuriile ei din orice nimic?...

Când venea dela școală și intra pe ușă, cel d'întâi cuvânt, dacă nu o vedează eră: «unde e mama?» Cui să mai spuie ea de acum mamă... Cine să-i mai mângâie cu dragoste fruntea înfierbântată când ya fi bolnavă... Locul mamei la masă, va fi gol, patul ei va rămâne nedesfăcut, pe perna albă nu va mai vedează capul drag al mamei ei. Pustiu și lipsa ei pretutindeni.

Copila gemu dureros și se ridică să privească pe moartă. În mintea ei revenea mereu întrebarea: «de ce mamă, de ce?...»

A venit lume multă la înmormântare, prietenele au plâns, bărbații au strâns mâna soțului nemângâiat, spunându-i mereu «curaj, ești bărbat», și au dus-o apoi unde-i așternuseră, alături de tatăl ei care putrezea de mult în pământ.

Țipetele au încetat, dar câte un plâns înnăbușit se mai auzea din când în când. Copila? Mama? Sau poate bătrâna servitoare? Nu se știe.

Viața și-a început mersul ei de mai înainte. Dancu plecă la slujbă, copila la școală și bătrâna își făcea de lucru prin casă ca să-și mai uite.

Locul Mariei la masă, cătă pustiu, a jale. Lipsează și totuși parcă o simțeau și acum prin casă; n'o vedeau dar o așteptau, ca și când ar fi știut-o la un drum lung de unde trebuie să se întoarcă.

Dancu rămăsese tăcut și se ferea să aducă vorba de moartă. Dar în suflet parcă-l rodează ceva. Nu o iubise, eră însă deprins s'o vadă prin casă și-i lipsează acum. Și apoi, plânsetele înnăbușite din juru-i, ochii roșii și umflați de lacrimi ai copilului i se păreau o muștrare tăcută și aspră. Incepuse să i se trezească în suflet bănuiala că răceala lui o putuse împinge pe Maria la fapta ceia urâtă. Cu firea ei, eră cu putință.

Copila parcă înțelegea asta și-l muștră parcă cu privirea ei plină de durere și de lacrimi. Și dacă nu-și iubise femecea, copila asta era pentru el singura făptură în care-și pusese puțină dragoste pe care o putea simți inima lui de om aspru, nemulțumit de el însuși, de oameni și de soartă.

De abia acum, prin cele câteva cuvinte spuse de ea în lupta cumplită cu moartea, acum, își dă el seama că n'o înțelesese pe femecea asta blândă, iubitoare și din cale afară de simțitoare. Dacă ar fi putut-o înțelege la vreme, dacă firea lui aspră i-ar fi putut în-

gădui numai puțină dragoste, poate că și el ar fi îndurat mai ușor nemulțumirile și greutățile unui trai de muncă aprigă nerăsplătită după cum s'ar fi convenit.

Au trăit alături ani de zile, el rece și aproape nepăsător, mai în totdeauna tăcut, neîmpărtaşind nimănui ce-i rodea inima, părăndu-i toți din jurul lui dușmani. Și când ea, chinută și umilă de nepăsarea lui încercă să-i spue un cuvânt de imputare, o, atunci privirea lui era și mai tăioasă ca vorbele cu cari îi răspunde: «dușman îmi ești și mi-ai fost de când te-am luat». Și apoi, zile întregi eră ca un străin în casa lui, doar o clipă i se mai însenină privirea când ochii lui întâlneau chipul Margaretei, singuru-i copil.

Dar de ce să-și fi curmat ea zilele, lăsând asupra lui și a copilei o pată care nu se șterge? De câte ori gândul ăsta îi trecea prin minte, simțea roșata rușinei urcându-i-se în obraz. Și dacă vre-un cunoscut mai indiscret îl întrebă: «da bine frate, ce-a împins-o la asta?» i se părea că primește o palmă pe obraz. Atunci sufletul lui simțea stăpânindu-l o ură fără nici un înțeles, acum când moartea femeii ar fi trebuit să-l facă milos, îndurător.

Alte ori își aducea aminte chipul ei de pe vremea când trăia, fața aceia veșnic îndurerată când el eră în casă, privirea umilă și cerșind parcă un zâmbet de pe buzele lui strânse, o vorbă bună, o sărutare.

Când chipul acela venea în mintea lui ca o muștrare, îl gonea cu grabă, temându-se parcă să nu-l facă să uite rușinea făcută.

«Te-am iubit și răceala ta și vorbele că-ți sunt dușman, m'au hotărât la moarte. Nu mai puteam trăi fără dragoste. Am îndurat ani cu nădejdea că te vei întoarce spre mine, dar zadarnic». Vorbele astea i le spusese în clipele din urmă, când buzele ei învinețite de moartea care puneă tot mai mult stăpânire pe ea, mai putuseră să se deschidă.

Nebună, își repetase el de atunci de zeci de ori, trebuie să fi fost nebună. O rătăcită. Căci altfel nu făcea o astfel de faptă, să-și curme zilele pentru dragoste. Dar el oare, nu trăia și el fără dragoste? Și dacă eră aspru și rece, eră asta un motiv? Nebună, de sigur că eră nebună. Gândul ăsta, convingerea pe care căută să și-o facă că femeia lui fusese nebună, îl mai împacă cu fapta ei. Nu o iertă, dar și-o putea lămurii cel puțin.

Zilele treceau acum și mai mohorâte ca pe vremea când trăia Maria. Râsul copilei nu mai răsună prin casă; stăpâncă o liniște ca de cimitir. În tăcere se așezau la masă, de-abia schimbau câteva cuvinte de nevoe și apoi fiecare își vede de drumul lui.

Pe Dancu îl chinuia acum după ce se mai uitase fapta Mariei, nepăsarea copilei față de el. Fugea de privirile lui și dacă vre o dată, trecând pe lângă ea, întindea mâna lui moale și albă ca de femeie ca s'o netezească pe păr, ca tresărea ușor la atingerea asta. Dancu, veșnic cu gândurile aiurea, nu luă seama.

Dela o vreme, copila începui să-l privească stăruiitor. Se schimbasc cu totul. De mai multe ori se vedeă pe fața ei o hotărîre de om în fire, nu de copil. Pe buze îi tremură parcă o întrebare pe care însă teama o

ștergea. Sufletul ei gingaș, delicat și simțitor ca și al moartei se zbucimă într'o hotărîre pe care nu și-o putuse încă statornici pe deplin.

Copila suferea și Dancu își dote seama în cele din urmă că nu e numai lipsa mamei pricina. Citea în ochii aceia mari și limpezi un început de răutate, de mânie, dar nu știa pentru ce. Vedeă că inima copilului său se înrăia, se înăspria în pustiul pe care-l lăsase lipsa unei mame.

Se hotărî atunci să interneze fata într'un pension. Tovărășia altor fete de vârsta ei, îi va schimba poate gândurile și firea. Il oprea însă teama de a se găsi și mai singur, și m'ai părăsit. Doar ea eră singurul suflet pe care și-l putea apropia de al său. Totuși trebuie, îl durea febul de a fi al Margaretei.

S'a hotărît. Chiar azi îi va spune la masă ca să se pregătească de internat. Ca nici odată în viața lui, nu i s'a părut lui Dancu mai greu de îndeplinit ceva. Eră doar, om hotărît în faptele și vorbele lui. Și tocmai în fața unui copil, copilul lui, să se simtă stingherit, fricos chiar ca un școlar?

S'a sfârșit masa. Dancu își aprinse țigara și se lăsă pe speteaza scaunului. Margareta se ridică tăcută și-și strânse șervetul. Bătrâna se scoală oftând și se duce într'o altă odaie. Dela moartea Mariei, Dancu aproape nici nu-i vorbea.

Tăcerea Margaretei îl încurcă. Parcă nu știa cum să înceapă. Se gândi să o ia pe departe, cu înconjur.

«Margareto, de ce nu-mi vorbești? Eu nu sunt nimic pentru tine? Poate că ți-e și ție dor de prietene. Ce zici?

Știi tu ce frumoasă e viața de internat, cu dormitoarele mari cu zeci de paturi, seara glume și râs, uite, și eu am fost intern în copilărie, și petreceam...»

Copila ridică ochii și-l privi muștrător. Parcă el nu știa cine-i lipsea ei, de Jorul cui o durea sufletul. O plăcere de mânie îi luci o clipă în ochi și buzele îi tremurară ușor. Toată durerea ei, toată muștrarea pe care și-o stăpânise până atunci, stă gata să izbucnească.

Dancu se înfioră. Ura pentru moartă, ura pe care o credeă potolită acum, se aprinse din nou în inima lui și cu glas mânios zise,

«Mama ta... mama ta, ea, numai ea mi-a înstrăinat iubirea ta... o femeie rea... o, ce femeie rea...»

Mânia îl făcea să-i tremure glasul și să nu-și mai dea seamă de ce spune.

Copila se cutremură de odată ca la atingerea unui fir electric și ochii ei se deschiseră mari, speriați, ca la vederea unei arătări înspăimântătoare. Obrajii i se roșiră tot mai tare și de pe buzele ei eșiră vorbele repezi, șuerătoare.

«Da... mama... mama, de multe ori am vrut să te întreb... acum și pe mine vrei să mă gonești... pe mama tu... nu e așa?... știu eu... numai tu... și eu acum numai am pe nimeni... tu-mi ești străin. De când bănuiam eu... că din pricina ta..., și eu nu te mai iubesc... te urăsc... tu ai omorât pe mama».

Cele din urmă cuvinte le bolborosise de abia înțelese cu plânsul tremurând în glas, cu ochii înecați de lacrimi.

Dancu se ridicase în picioare și rămăsese ca împie-

trit. Vorbele copilei îl izbeau ca niște palme în obraji palizi de spaimă, mânie și durere. Apoi capul i se lăsa greu pe piept și din ochii lui asprii, reci și tăioși ca oțelul picară câteva lacrimi, singurele de mulți, mulți ani. Înțelese. Moarta își răzbună.

LIA HARSU

UN ROMAN FOARTE SCURT

Ger, frig.... A sosit Ianuarie și orice om sărac îl simte: portarii, gardiștii, într'un cuvânt toți acei, ce nuși pot pune nasul la adăpost în vreun locșor mai cald. Și pe mine mă atinge suflarea asta geroasă. Cu toate că am odăița mea scumpă și caldă, dorul de a rătăci mă aprinde, mă gonește din odaie....

Și'n adevăr, la ce rătăcesc de-a lungul cheiului pustiu? Felinarele cele cu patru brațe ard cu destulă lumină, deși vântul pătrunde înăuntrul lor și silește flacăra de gaz să pâlpaie. Iar lumina lor puternică, cufundă umbra neagră a mărețului palat din față — și mai ales ferestrele sale, într'o întunecime și mai adâncă, în uriașele ferestre se răsfrânge viscolul și întunericul cel mare. Vântul urlă și suspină pesteustiul înghețat al Nevei.

Ding, dang! Ding, dang! răsună în mijlocul viscolului: e jocul clopotelor dela biserica fortăreței.... Și piciorul meu de lemn însoțește fiecare bătaie tristă a clopotului cu câte o ciocănitură pe țarmul acoperit cu ghiață; și chiar și inima mea bolnavă se unește la acest cântec, prin aceia, că lovește într'o bătaie pripită pereții propriului său locaș.

Dar trebuie să mă înfățișez cititorului....

Sunt un tânăr cu un picior de lemn. Poate vă închipuiți, că imitez pe Dickens: pe Silas Wegg, scriitorul acela cu piciorul de lemn¹⁾? Nu, nu-l imit. Sunt într'adevăr un schilod.... Și nu-i multă vreme de când sunt așa....

Ding, dang! Ding, dang.... Ding, dang! Ding, dang! Clopotele își cântă mai întâi duiosul și tristul lor «Doamne miluește».... Bate unu. De abia unu!.... Și mai sunt încă șapte ceasuri până la ziuă! De abia atunci va pieri noaptea asta neagră, ca corbul, noaptea asta umedă, ca să facă loc... unei zile cenușii. Să plec spre casă? Să mai stau puțin? Nu știu. Mi-e tot una... Și nici nu mi-e somn.

Altă dată...., primăvara, îmi plăcea să hoinăresc nopți întregi, pe aici, de-a lungul cheiului.. — Și cât de frumoase erau nopțile acelea! Cu ce s'ar fi putut asemăna?

... Nu e noaptea caldă a sudului, o noapte cu un cer straniu, de un albastru aproape întunecat și cu stelele lui mari, cari te urmăresc cu privirile lor la tot pasul. Aici totul e luminos și limpede. Cerul împetrișat de stele este rece și frumos.

«Aurora boreală, care ține toată noaptea», cunoscută de prin calendare, aurește miază noaptea și răsăritul. Acrul e rece și pătrunzător. Neva se leagănă mândră și strălucitoare și valurile ei mici plescăesc, lovind ușor pietrele cheiului. Și pe malul asta stam eu... Și pe brațul meu se rezemă o copilă.... Și copila aceia.....

Ah! De ce am început să-ți vorbesc de rănilile sufletului meu? Dar așa este câte o dată sărmana și proasta inimă omenească. Când e rănită se deschide și e gata să-și împărtășească durerea chiar celui d'întâi venit și în asta caută alinare, dar n'o găsește.... Dar asta e lucru știut de toată lumea.

Inima-mi n'avea nevoie de Ț vre-o alinare, astă primăvară, când am cunoscut pe Mașa, fără îndoială cea mai bună din toate Mașele lumii acesteia. Ne-am cunoscut tot aici, pe acelaș chei, care pe atunci nu era încă așa de rece, cum e acum. Pe vremea aceia, — în locul piciorului de lemn, pe care-l am azi, — aveam un picior adevărat, zdravăn, bine făcut, tot așa de întreg, ca și cel stâng, care mi-a rămas încă. Mai ales ca trup, eram bine făcut și bine înțeles nu semănam, — ca astăzi — oricărui schiop.... Ce vorbă urâtă! Dar de vorbă îmi pasă mie?... Și așa eram atunci, când ne-am cunoscut. Și s'a întâmplat fără greutate. Treceam pe aici și ea venea înspre mine [.... și cu toate astea nu sunt vânător de fete].... Nu știu, ce mă îmboldi,.... parcă mă împinse ceva..., și începui să i vorbesc. Nici vorbă, că i-am spus mai întâi, că nu fac parte din acei nerușinați.... și celelalte. Fața mea blajină (care acum e schimonosită de o cută adâncă la rădăcina nasului, o cută posomorâtă), — liniști pe fată.... Și întovărășii pe Mașa până acasă la ea, în strada Galerelor.

Venea dela bătrâna-i bunică, care locuia lângă grădina de vară și la care se ducea în fiecare seară, ca să-i citească romane. Biata bunică era oarbă!....

... Bunica e de mult moartă. Anul ăsta au murit atâția, că nu se mai găsesc nici bunici. Și eu am văzut moartea cu ochi, te încredințez, dar... am scăpat. Câte chinuri nu poate îndura un om? Nu știu nici eu și nimeni nu poate știe.

Minunat! Mașa mi-a poruncit să fiu un erou și de aceia a trebuit să intru în armată.... A trecut vremea cruciatelor; cavalerii au dispărut... Dar dacă femeia iubită îți spune: «Vezi inelul ăsta? Eu sunt inelul ăsta!» și-l aruncă în flăcările unui foc mare, într'o mare de flăcări, ce ai să faci atunci? N'ai să te arunci în mijlocul flăcărilor, ca să-l scoți?

Parcă te aud răspunzând: Ah, ce om ciudat e și ăsta! Nici nu-mi închipui c'ași putea face prostia asta, să mă arunc în flăcări să scot un inel! De sigur, că nu. N'am decât să mă duc la Butz să'i cumpăr un alt inel și de zece ori mai scump de cât al ei». Și crezi că Ți va spune, că nu e inelul ei, ci altul cu mult mai scump? Asta n'o cred odată cu capul. Ah, nu, nu sunt de părerea d-tale. Se poate, că femeia, pe care o iubești, să se învoiască și să primească și inelul cel scump. Atunci nici nu mai încap vorbă, că vei ajunge stăpânul câtorva sute de acțiuni și, se poate, chiar tovarășul unor firme mari.

Poate, că'n copilăria d-tale ai avut prilejul să vezi, cum cade vreun fluture în flăcări? Și uitându-te la chinul lui Ți-ai mai omorât din vreme. Fluturile se svârcolea și cu fața în sus deabia își mișcă aripile-i pâr-lite. La început chinul ăsta Ți-a plăcut, dar în cele din urmă te-ai plictisit și ai călcat fluturile cu piciorul..., Și bietul fluturaș și-a dat sufletul! Ah De ce nu mă

1) Un tip din „Our common friend“ (Dickens).

poți strivi și pe mine tot așa și cu asta ai pune capăt și suferințelor mele!

Ciudată fată eră și Mașa. Când a izbucnit războiul, câteva zile tot tăcută și posomorâtă o vedeai, n'o puteam înveseli, orice i-ași fi zis, orice i-ași fi făcut.

— Ascultă! Îmi spune într'o zi. Ești om cinstit?

— Așa cred!, îi răspunsei.

— Oamenii cinstiți obișnuesc să-și adeverească spusele cu lupta. Mi se pare, că doreai războiul? Uite ai prilejul! Du-te, de te bate!

Își încreți sprincenile, în vreme ce'mi strângea cu putere mâna în mânușile ei mici.

O clipă numai o privii drept în ochi și-i răspunsei: «Da!»

— Când te-vei întoarce, voi fi femeia ta! fù cel din urmă cuvânt al ei. Să te întorci cu bine!

Lacrimile mă înecau; eram gata să plâng. Dar nu-mi pierdui cumpătul și găsii puterea să-i răspund: «Grândește-te, Mașo! Cei cari făgăduiesc...

— Își întăresc spusele prin fapte! sfârși ea gândirea.

O strânsei la piept pentru cea din urmă dată și mă urcai în vagon.

Mergeam bucuros la luptă: ca să fac pe voia Mașei, dar la dreptul vorbind îmi împlineam o datorie și către țară. Trecurăm voinicește prin România, răzbirăm prin praf și ploaie, îndurarăm arșiță și frig.

... Și fără să-mi pese, ronțaiam din pesmeții furnizorilor. La cea dintâi încăierare cu Turcii nu luai parte. Imi deteră crucea și mă făcură subofițer. La a doua ciocnire în învălmășeală mi se părù, că bubuie ceva lângă mine și... mă prăbușii grămadă...

... Strigăte ... gemete ... ceață ... Un doctor cu un șorț alb și cu mâinile înroșite de sânge. Surori de caritate miloase... și în dureri groaznice... piciorul meu tăiat mai jos de genunchi... Toate astea le văd ca prin vis... Un tren cu cele mai bune, cele mai potrivite paturi pentru răniți și sub privegherea celei mai desăvârșite superioare din St. Petersburg....

Când pleci de acasă teafăr, cu amândouă picioarele și te întorci schilod, — crede-mă, că nu-i lucru de nimic!

... Intrai în spital. Eră prin Iulie. Mă rugai, să se cerceteze la statistica locuitorilor de adresa Mariei Ivanovna și milosul meu îngrijitor, un soldat, — mi-o aduse. — Locuia tot acolo, unde o știam eu, pe strada Galerelor. — Îi scrisei odată, de două ori, de trei ori dar... nu primii nici un răspuns. —

În sfârșit mi-am potrivit un picior de lemn și numai atunci mi-am putut dà singur seama, de pricina tăcerii Mașei mele. Luai o trăsură să mă ducă în str. Galerelor... Și începui să urc scara, ce parcă nu se mai sfârșea. Și cu opt luni mai nainte mi se părea, că nici nu-i ating treptele, urcând-o!. În cele din urmă... după mult chin, dau cu ochii de ușă..., și bat, în vreme ce un amestec de frică, bucurie, neliniște îmi oprește răsufarea... aud pași în dosul ușii... Imi deschide bătrâna servitoare Avdotia... și dau fuga (dacă poate alergă cineva tare are așa de nepotrivite picioare!)... ajung în odaie...

— Mașă!

Nu e singură... lângă dânsa stă o rudă a ei, o rudă

depărtată, un tânăr foarte de treabă și foarte drăguț, care pe vremea, când învățam și eu. își isprăvea Universitatea și nădăjduia într'o soartă norocoasă... Amândoi mă primiră foarte gingaș (poate din pricina cârjei mele?), dar în aceeași vreme amândoi păreau stânjeniți și foarte neliniștiți.

... După un sfert de ceas pricepui totul...

Nu voiam să le amărăsc fericirea... Nu mă veți crede și veți spune poate, că toate sunt numai născociri. Imi veți mai spune: cine e acela, care-și va vinde cu atâta ușurință fiica lui iubită unui biet ofițer fără nici un noroc? Bine... nu credeți. Vă las în plata Domnului.

Alaltăeri a fost nunta. Eu am fost nașul. Mi-am îndeplinit cu mândrie îndatorirea. În timpul slujbei simțeam, cum, ceia ce'mi eră mai scump, inima mea, sbură spre altă inimă. Mașa se uită la mine cu oarecare teamă... Tot așa și mirele: mă privea cu băgare de seamă și în aceiași vreme cu neliniște... La nuntă s'a petrecut bine. S'a băut șampanie. Rudele ei germane strigau «să trăiască» și mă numeau «eroul rus»...

... Iubiți cititori, mie mi-e tot una, de mă veți crede sau nu... Dar dacă ați merge cu mine de-a lungul cheiului Nevei, într'o noapte de asta, de Decembrie, de ați simți furtuna și ați auzi jocul clopotelor, sgomotul cârjei mele și bătăile puternice ale inimii mele,— atunci poate... m'ați crede!

Ding, dang? Ding, dang! Clopotele bat patru ceasuri... E vremea s'o iau spre casă..., să m'arunc pe patul meu rece și s'adorm....

V. M. GARȘIN

Tradusă din rusește (de G. Carp)

BIBLIOGRAFII

M. Lermontov, Un erou al timpului nostru. (Alcalay. Biblioteca pentru toți).

H. C. Andersen, Povestiri, traducere de A. Vlahuță (Librăria Socec).

D. Anghel, Fantazii (Librăria Socec).

D. Anghel și St. O. Iosif, Cometa, comedie în trei acte în versuri. București, Librăria Socec 1908.

Trandafir G. Djuvara, Aderarea României la convențiunea din Berna. București 1907.

Căpitanul I. Manolescu, Armata în fața noului curent de cultură. Educație Morală. București 1909.

I. M., Războiul ruso-japonez Buc. 1907.

D. Nicolau, Discursul de deschidere al congresului corpului farmaceutic din țară. Buc. 1909.

N. Dobrescu, În chestia modificării legii Sinodului. București 1909.

A apărut

Puterea Sufletească

PARTEA III-A
CULTURĂ. PUTERILE SOCIALE

DE
C. RĂDULESCU-MOTRU

Prețul lei 3,50

Cu această fascicolă se termină lucrarea: *Puterea Sufletească*. Prețul celor trei fascicole este lei 12. Abonații *Noii Reviste Române* au o scădere de 25% din acest preț, când lucrarea se va procura direct prin administrația revistei.

Banca culoarei de Negru.—București.

Bilanțul general încheiat la 31 Decembrie 1908.

	Lei	B.		Lei	B.
Casa	1.960	15	Capital	200.000	—
Acțiuni	120.175	—	Fond de rezervă	4.518	63
Acționari	500	—	Fond de pensuni	198	59
Efecte scontate	130.332	02	Depozite spre fructificare	21.057	95
Mobilier	927	50	Fond de prevedere	8.600	—
Diverși debitori	255	—	Dobânzi cuvenite depozitelor	1.585	35
Timbratul acțiunilor	548	70	Dividende neridicate	608	53
Confecționarea acțiunilor	6	20	Reescontul anului viitor	4.777	65
			Impozite și diverse	1.200	—
	254.704	57	Beneficiul net	12.157	87
				254.704	57

Președinte, George Panait.

Director, S. Grigorescu.

Profit și Pierderi, încheiat la 31 Decembrie 1908.

DEBIT		CREDIT			
	Lei	B.		Lei	B.
Cheltuieli generale	10.105	20	Dobânzi și comision	32.821	07
Impozite și diverse	1.200	—			
Dobânzi cuvenite fond de rezervă	360	—			
Dobânzi cuvenite depositului	1.585	35			
Reescontul anului 1909	4.777	65			
Dobânzi cuvenite fondului de pensuni	15	—			
Fond de prevedere	2.600	—			
Beneficiu net	12.157	87			
	32.801	07	Dividendul este de 10% pe an	32.801	07

Președinte, George Panait.

Director, S. Grigorescu.

DROGUERIE & PARFUMERIE
D. G. DIAMANDI
 BUCUREȘTI
EAU DE COLOGNE
 Grand Prix Expozițiunea Internațională de Higienea
 PARIS 1907

Doctorul N. I. Demetriad

Monitor al Cliniceii de Maladii Genito-Urinare
 din Paris (Prof. Albarau)

Instalațiune modernă pentru tratamentul de
 Specialitate și Ginecologie.

Consultațiuni 5—7.—Str. Pitar-Moșu 15.

BANCA COMERCIALA
 DIN
 TURNU-SEVERIN.

SOCIETATE ANONIMA PE ACȚIUNI

Capital social 300.000 Lei

Face cunoscut onor. public că,

PRIMEȘTE ORI-CE SUME LA ECONOMIE
 SPRE FRUCTIFICARE,
 IN CONDIȚIUNI FOARTE AVANTAGIOASE
 PENTRU DOMNII DEPUNATORI

Cu deosebită stimă:
 BANCA COMERCIALĂ DIN T.-SEVERIN
 SOCIETATE ANONIMĂ

Președinte, T. Costescu.

Director, I. Giurescu.

Pasta de dinți
HENȚIESCU
 Cea mai igienică
 și
 antiseptică

CASA DE BANCA
MARMOROSCH, BLANK & Comp.

BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 8

Face tot felul de operațiuni de bancă
 Anticipațiuni asupra valorilor în
 depozit și ori ce transacțiuni financiare

Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturilor piețelor
 din Europa și America.